

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer: **937**

KERKELIJK LEVEN
G.J. van Middelkoop

Ons geestelijk
leven belaagd

MEDITATIEF **941**

K. van Bakkum
Snap jij het?

WANDELEN MET GOD **942**

J. Hagg
En nergens prikkeldraad
te bekennen...

ACHTERGRONDEN **944**

C. Trimp
De Reformatie een
Europees 'schisma'?

KERKGESCHIEDENIS **946**

H. Veldman
Het 900e jaar van
Hildegard von Bingen

KERK EN MUZIEK **952**

J. Smelik
Lied tegen het licht 1

LIED VAN DE WEEK **956**

J. Smelik
Lied 95: Nu bidden wij
met ootmoet en ontzag

en verder...

Uit de kerken/Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / G.J. van Middelkoop

ONS GEESTELIJK LEVEN BELAAGD

Een Indianenverhaal uit 1855. Het speelt in Washington. De president van Amerika heeft het **rode** opperhoofd van de Duwamish-stam, Seattle, bij zich laten komen. Hij wil zijn land hebben: kopen of afnemen. Seattle constateert, dat de landhonger van de blanke man grenzenloos is, Zal de ondoordachte economie en de restloze heersersethos van de blanke man op den duur niet leiden tot vernietiging van **alles** waarover hij thans **denkt te heersen**?

Met pijnlijke verwondering vraagt Seattle zich **af**, wat het toch is dat **de blanke man beweegt**, 'waar de blanke man van droomt; van welke hoop en verwachtingen hij zijn kinderen vertelt in de lange winteravonden; welke visioenen hij graveert in hun harten, zodat zij verlangend uitzien naar de dag van morgen'.

Waarvan droomt de blanke man?

Vorige week keken we naar **kh** chure *Blijven of weggaan?* van de Christelijke Gereformeerde deputa-

ten voor het contact met de kerkjeugd. De gelovige opvoeding van onze kinderen wordt steeds moeilijker, zeggen zij. Veel ouders vragen zich af: hoe moet ik dat doen in deze tijd?

Deputaten tekenen de wereld waarin wij en onze kinderen leven als **een** geseculariseerde wereld. We herhalen nog maar **even**: de westerse mens rekent niet met God. God bestaat niet voor hem. In onze maatschappij wordt heel sterk gesuggereerd, dat het christelijk geloof een achterhaalde zaak is. Wetenschap en techniek nemen de plaats van de godsdienst in. Er is een toenemend relativisme en pluralisme. Ieder moet zijn eigen keuze **maken** en daarbij volop ruimte laten voor de overtuiging van een ander. Dat is **een** gevolg van het proces van **subjectivering** en individualisering. Het geloof privatiseert en ieder gelooft à la carte. Je laat je dat niet voorschrijven door een ander en zeker niet door een kerk. Gezag wordt niet geaccepteerd en

voor instituten bestaat weinig waardering.

Het leven, ook van kerkmensen, is sterk doortrokken van materialisme, en amusement en ontspanning staan hoog genoteerd.

In deze tijd zijn we kerk en groeit onze jeugd op. Zij **en** wij worden door die tijd diepgaand beïnvloed. Bij oud en jong **blijkt** een sterke scheiding tussen **leer** en **leven te** bestaan. **Ook** in de kerken zien we een groot individualisme en een **consumptiementaliteit**. De persoonlijke ervaring wordt door velen **van** groter belang geacht dan de **beleving** in de gemeenschap. Onder de jeugd is een duidelijk waarneembare behoefte aan warmte, directheid, spontaniteit en echtheid.

De jeugd heeft goede **identificatie**-figuren nodig, mannen en vrouwen die de **levende** omgang **met** God kennen, ouders en ouderen die hen jaloers maken. Maar echte christenen, met een krachtige, innerlijke overtuiging, die intens bezig zijn met het geloof, zijn te **dun** gezaaid, ook in onze kerken, schrijven deputaten.

Daarmee kwamen we bij **onszelf**: hoe leven wij in deze wereld? Hoe radicaal is ons christen-zijn? Leven wij aan jongeren een geloven voor dat gekenmerkt wordt door engagement en toewijding aan **God** en Zijn zaak? Is ons voorbeeld **aanstekelijk**?

De geest van onze tijd

De tekening die deputaten geven van de **tijd** waarin wij leven, herkennen **we** heel goed. **W e** leven **inderdaad** in **een** sfeer van individualisme **en** consumentisme. Van **wel** vaartsgroei en **nuttigheidsdenken**. Geld, **sex** en macht zijn de machten die ons beheersen. **Dróómt** de blanke man nog ergens van? Of zijn alle dromen en idealen vervlogen? Resten slechts scepsis en ironie? Leven we in een materiële welvaart die ongekend is, maar zonder grotere illusies en idealen? Zonder **diepere** bezieling en **gegrepenheid**? Moeten principes het veld ruimen voor een

verzakelijking van aanpak? Dan kun je **niet meer** echt warm lopen voor iets. **Dan** gaan afstandelijkheid en lauwheid je beheersen. Dan dreigen matheid en apathie.

Die geest steekt **ook** ons makkelijk aan. Het zit in de lucht die je inademt. Het tast als stijgend grondwater je huis aan. Het dringt door alle **toegangspoorten** binnen in je geest en in je hart.

Dan weten we **allerlei** dingen niet zo zeker meer. **Dan** zijn we zo bang voor grote woorden, dat we maar liever onze mond houden. We hebben nog wel zo onze eigen gedachten, maar spreken ze liever niet uit. We hebben anderen maar weinig te zeggen.

Dan betrappen we onszelf zomaar ineens op het gevoel: blijft het vuur bij mij nog wel branden? Het **vuur** van de hartelijke overtuiging, het **vuur** van de bezieling – is dat niet **een** beetje op een laag pitje komen te staan? Ben ik nog wel zo gerdotivend voor het leven met de **HERE** en voor de kerk? Waar liggen tegenwoordig mijn prioriteiten? Heb ik **nog** wel een goede antenne voor **waar** het op aan komt? Of laat ik me af en toe meenemen door de **lege woorden** en de loze show van het moderne leven? Vaar ik nog op eigen innerlijk kompas of tast ik met de radar mijn omgeving af om **daárdoor mijn** koers te laten bepalen? Raakt mijn leven de gelovige diepgang kwijt?

Vijandelijke tactieken ontmaskeren

Als dit soort dingen in ons leven gaan spelen, moeten we elkaar waarschuwen en op scherp zetten. Het is de **geest van onze tijd** die ons beïnvloedt, ons aansteekt, ons infecteert. Met de bril van de Bijbel op zien we **daarin** de geestelijke en **bovenaardse** machten van het kwaad (**Efeziërs** 6:12). De duivel zit erachter, 'wiens gedachten ons niet onbekend zijn', zoals Paulus schreef (**2 Korintiërs** 2:11); we kennen zijn plannen maar al te goed. Zijn aanvallen op de **kerk** en de ge-

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE.

OVERIGEREDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. G. GUNNINK, DRS. I.D. HAARSMA,
DRS. P. HOUTMAN, DRS. B. LUITEN,
DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Bulten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4480 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar; studenten
f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 149,00 per jaar (Europa zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 n—ber, van een halfjaarabonnement
vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

 de Stichting Bralectah.

Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

lovigen lijken vandaag niet zozeer uitwendig te zijn. Hij richt zich vooral op **verzwakking** van de innerlijke kracht, op uitholling en demotivatatie. We moeten bij onszelf en bij elkaar een **scherp** oog ontwikkelen om de vijandelijke **taktieken** te ontmaskeren en ons daartegen te **wapenen**.

We **mogen** leven in vrede en rust; we worden getolereerd en geaccepteerd. In deze prettige sfeer kunnen we makkelijk gaan vergeten, dat er ook in **deze** wereld en ook in deze tijd een grote **strijd** gaande is. Een geestelijke strijd, waarin **wijzelf** inzet zijn. Wie krijgt het voor het zeggen in ons leven? Aanvaarden we **steeds** meer Gods **koningsheerschappij** over ons totale bestaan? In deze geestelijke strijd **zijn** we immers niet alleen maar inzet, maar we nemen er **ook** zelf aan deel. Krabbelen we weer op, als we onderuitgegaan zijn? Stellen we **ons** op **aan** de kant van onze Heer? En stellen we ons met al onze mogelijkheden in dienst van de gerechtigheid en niet **langer** in dienst **van** de zonde (Romeinen 6)?

Inzet voor Gods zaak

In deze strijd gaat het immers om de komst van het **Koninkrijk** van God. Daaraan mogen we meewerken. Het gaat om meer dan **mijn** persoon en mijn redding. Het draait om iets wat daar bovenuit **gaat**. Iets **bovenpersoonlijks**, iets **waar** niet mijn ik centraal staat, maar waar ik mijzelf **voor** in dienst stel. En juist door **mijzelf** uit het **centrum** van de **aandacht** te halen, **kom** ik pas goed tot mijn recht, kom ik tot echte ont-plooiing van mijzelf. Bij het laatste oordeel, zeggen wij in artikel 37 van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis, zal blijken dat de **zaak** van de gelovigen de zaak van de Zoon van **God** is. Ik denk, dat je dat ook **omgekeerd** kunt zeggen: als het **goed** is, wijden wij ons aan **Gods** zaak. Zijn zaak wordt steeds meer onze zaak. **God** vertrouwt Zijn **zaak** zelfs aan onze handen toe. Dat geeft een grote betrokken-

heid. En vraagt om **volledige** toewijding en sterk engagement.

Ons geestelijk leven belaagd

In **artikel 29** van de NGB belijden we, dat **christenen** **gekenmerkt** worden **door** het geloof, **het** ontvluchten **van de zonde en het najagen van de gerechtigheid**, het liefhebben **van** God en hun naaste, het niet naar rechts of **links** afwijken en **het** kruisigen **van hun oude mens en zijn** activiteiten. **Dat** wil niet zeggen dat ze niet erg **zwak** zijn, maar door de Heilige Geest vechten ze daar elke dag tegen, hun leven lang. En voortdurend **vallen** ze terug op **Christus**.

Petrus drukt de gelovigen in zijn eerste brief (2:11) op **het hart, zich ver te houden van zelfzuchtige verlangens**. Die voeren **strijd** tegen uw **ziel**, **zegt** hij dan, of treffender vertaald: **die belagen uw geestelijk leven**. Let wel: ze vormen maar niet een bedreiging, nee, ze rukken voortdurend op tegen ons leven met de **HERE**. We zijn verward in een geestelijke strijd tussen de Geest van God en de geest van **onze** tijd. In een radicale keuze zullen we nee zeggen tegen alle zelfzuchtige trekken van een bestaan los van God. En gaan voor wat een leven met Hem brengt: onvoorwaardelijke Liefde, eerlijkheid, onbaatzuchtigheid, **rechtvaardigheid**, betrouwbaarheid, gemeenschapszin, verantwoordelijkheid, zelfbeheersing en **trouw** (zoals de Canadese pedagoo **Van Brummelen** dat formuleerde).

Wereldmijding: mag het iets meer zijn?

Zo is het geloof een manier **van** leven, een *way of life*, met een eigen perspectief. Een heel andere **levens**oriëntatie, met een eigen doelgerichtheid. Die moeten dan ook bepalend zijn voor een andere **taxatie** en waardering van de dingen. Als **Gereformeerden** kiezen we **graag** voor een **leven niet van de**

wereld, maar wel in de wereld. Aan de ene kant spreekt de Bijbel immers heel positief over de wereld: ze is de **goede** schepping van God. Aan de andere kant is daar het negatieve: de wereld is een zondige wereld geworden, vervreemd van God, gebied dat bezet is door de boze, de 'overste van deze wereld'. Wij **beleven** dan ook een spanningsveld tussen aanvaarding en waardering **enerzijds** en afstandnemen en **mijding** anderzijds. Mag ik ook zeggen, dat de **mijding** ons vreemder is **dan** de aanvaarding? Misschien moesten we **toch** eens overwegen, **of** niet **meer** **distantie geboden** is. We zijn in deze wereld bijwoners en vreemdelingen, **zegt** Petrus – niet helemaal thuis dus. We moeten niet meelopen in het gareel van deze wereld, maar andere mensen worden met een nieuwe gezindheid, lezen we bij Paulus (Romeinen 12:2). **En**, **zegt** hij in 1 **Korintiërs** 7:31, wie zich bezighouden met aardse zaken, **moeten** daar niet in opgaan, want de wereld in zijn huidige vorm is bezig te **verdwijnen**.

Ik wil geen pleidooi voeren voor het klooster. Van Calvijn hebben we geleerd, dat het goed is je in te zetten in de gewone wereld: alle werk kan zijn tot eer **van** God. Maar tegelijk kende hij een andere, een innerlijke distantie, waardoor je bij alle inzet in de wereld toch niet **door** die wereld beheerst wordt. **Wanneer** we voortdurend beseffen dat we **burgers** van **de hemel** zijn, zijn we beter op onze hoede voor besmetting **met t en wereldse geest**.

Vuur doet branden

In de brochure Blijven of weggaan **van** de Christelijke **Gereformeerde deputaten** voor het contact met de kerkjeugd kwamen we een groot aantal aandachtspunten en aanbevelingen tegen voor de **geloofsopvoeding** in deze tijd. Aandachtspunten en aanbevelingen die het **zeer** waard zijn dat ook wij ze overwegen en er iets mee doen.

Bij ons verder doordenken stelden we ons de **vraag**: waarom gaat het ons ten diepste bij de geloofsopvoeding? Wat willen we uiteindelijk bereiken?

Daarop formuleerde ik dit antwoord: **Dat jongeren nu en straks ia alles leven in een vertrouwelijke verboodeaheid met de HERE, vanuit eigen hartelijke keuze en in oprechte toewijding.**

Met deputaten beseffen we diep, dat **wij** dat niet kunnen bewerkstelligen. We zijn daarin volledig afhankelijk **van** het **werk** van Gods Geest. Maar in die volstrekte afhankelijkheid **mogen** wij wel **instrumenten** zijn door wie Gods hand wil werken. De **HERE** schakelt ouders en andere opvoeders **in** en vraagt daarvoor hun beste inzet. Bij het nadenken over de praktische aanpak **kwamen** we op de vraag of ook de weg van de dialoog niet een goede methode zou zijn om jongeren tot **een** eigen, persoonlijke keuze te brengen, **waarvoor** ze overtuigd staan **en** gaan. Vervolgens **ke-**ken we naar onszelf: kent **ons** leven toewijding en engagement? Geven wij een aanstekelijk **voorbeeld**? **Om met** de Indiaan **Seattle** te spreken: **Waarvan** dromen **wij**? Van welke hoop en verwachtingen vertellen wij onze kinderen – **al** dan niet op lange winteravonden? Welke visioenen graveren wij in hun harten, zodat zij **verlangend** uitzien **naar de toekomst**?

Om zoiets te kunnen doen heb je wel een sterke eigen overtuiging nodig en moet het vuur bij ons niet smeulen, maar branden. De geest van **onze** tijd klaagt ons geestelijk leven echter sterk. **Terwille** van onszelf en van de kinderen die de **HERE** aan onze zorgen heeft toevertrouwd, moeten we onze blik scherpen en de vijandelijke tactieken ontmaskeren. Dan komen we **tot** een goede inzet voor Gods zaak. Een inzet waarvan ook een **appel** uitgaat naar onze kinderen. **'Dat niet en brandt, kun niet ontsteken'**,

zei Constantijn Huyghens. Maar vuur doet branden.

Navolging van Christus

Het lijkt mij voor de geloofsopvoeding dan ook van belang, dat enkele *fundamentele zaken* ons **steeds** duidelijk en levendig voor ogen staan. En dat we ook onze kinderen de ogen daarvoor openen. Allereerst moeten we een goede kijk hebben op de **situatie** waarin **wij** leven. Een situatie die volgens Openbaringen 12 gekenmerkt wordt door een geestelijke strijd tussen God en de draak, leugenaar, misleider en vanaf het begin van de geschiedenis uit op de ondergang van de mensen.

In de **tweede** plaats, dat we scherp zien, dat van ons dagelijks **ge-**vraagd wordt **positie te kiezen** in **deze strijd**. Duidelijk, hartelijk en radicaal,

In de derde plaats, dat we helder beseffen, dat de keus voor God en Zijn **zaak** een geweldige **zin** geeft aan ons leven. Er perspectief in brengt en er kleur aangeeft. **Het** door dik en dun een **ondertoon** geeft **van vreugde**, omdat **we mogen leven in verbondenheid met de HERE**.

Deze verbondenheid die God al bij de doop betuigde, is het kader waarin **we onze kinderen en jongeren** ook verder mogen helpen om te komen tot een zelfstandig aanvaarden van wat God voor hen **wil** zijn. En tot een hartelijke toewijding aan Zijn dienst, zodat ook zij in **navolging van Christus** **mogen leven voor het oog van God**, waarbij de prioriteiten in hun leven bepaald worden door de bouw van Zijn kerk en Koninkrijk.

Drs G.J. van Middelkoop is oud-connector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Rotterdam en oud-rector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Amersfoort.

UIT DE KERKEN

Beroepen te Nieuwleusen: J. van de Wetering te Bergentheim.

Intrede

Alphen aan den Rijn - Ds. K. de Vries uit Ridderkerk deed zondag 30 augustus intrede te Alphen aan den Rijn. Ds. De Vries werd bevestigd door ds. J.P.C. Simpelaar uit Bodegraven.

Nieuw adres: Amerikalaan 43, 2408 JA Alphen aan den Rijn, tel. 0172-477822.

Tiel m Zaltbommel - Ds. A Souman werd zondag 6 september in Zaltbommel bevestigd. Voorganger was ds. A.P. van Dijk.

Nieuw adres: Tjalkstraat 21, 5301 VV Zaltbommel, tel. 0418-516615.

Hengelo - Zondag 6 september werd ds. K. van den Geest uit Amsterdam-Centrum bevestigd. Dat gebeurde door ds. H. Drost te Haren.

Nieuw adres: Piet Paaltjensstraat 2, 7552 VN Hengelo, tel. 074-2422979.

Beilen/Hooghalen - Zondag 6 september werd ds. R.W.J. van Ommen bevestigd te Beilen in combinatie met Hooghalen. De gezamenlijke dienst vond plaats in het gebouw van de kerk te Hooghalen. Voorganger was ds. R.M. Meijer.

Middelburg - Zondag 6 september werd ds. R. van Wijnen bevestigd, voorganger was ds. A. de Snoo. Nieuw adres: G. van der Veenstraat 28, 4333 AT Middelburg, tel. 0118-613436.

Hardenberg - Zondag 6 september werd ds. J. van der Wal te Hardenberg-Oost (wijk midden) bevestigd. Voorganger was ds. Jac. Ophoff te Siegerswoude-Frieschepalen. Nieuw adres: Gele lis 13, 7772 MN Hardenberg, tel. 0523-270281.

Meditatief

Wat geen oog heeft gezien een geen oor heeft gehoord en in geen mensenhart is opgekomen.

I Korinthiërs 2:9

Vreemde geheimen

Meestal is een **geheim** dat op straat komt te Liggen, geen geheim meer. Als je **erachter** komt waar men je portemonnaie heeft verstopt, die je weer **eens** had laten slingeren, hoef je 'm niet langer te zoeken. Maar soms zijn er geheimen die je niet kunt vatten, **ook** al Liggen ze op straat. De nieuwe **feiten** deze zomer over de fotorolletjes van Nederlandse militairen in ex-Joegoslavië hebben het geheim rond die fotorolletjes alleen **nog** maar **vergroot**. We weten meer, maar snappen doen we het niet.

Paulus is **ook** zo iemand die het graag **heeft** over geheimen die bekend geworden **zijn**, maar die juist **daarom** heel **moeilijk** te vatten zijn. In al zijn **brieven** raakt **hij** niet uitgepraat over het feit dat juist **hij**, de Jood bij uitstek, de **zendeling** van de niet-Joden is geworden. En er is volgens hem een nog groter geheim, dat **daarmee** te maken **heeft**: **God** heeft iets bedacht. Iets **waar** we nooit **opgekomen** zouden **zijn**. Iets wat nog **steeds** heel **moeilijk** is om te vatten. God is mens geworden.

Ons Godsbeeld

Mensen - **ook** mensen van vandaag - weken **God** en **denken** na over wie Wij is. Er zijn mensen die zich daarom verdiepen in geestelijke krachten: in de natuur, in jezelf. **Soms** zingen ze **daar** **ook** over, **zo** als laatst op de radio te horen en op

MTV te zien was: 'What if God was **one** of us....' Inderdaad, denk je dan, stel nu eens dat God gewoon **een** van ons was. **Dan** is het goed dat Paulus daar doorheen komt: je kunt dat 'stel nu eens' **ge**-nist weglaten. **Hij** is een van **ons**!

Er zijn **ook** mensen die op mek gaan naar goddelijke plekken. Naar de heilige plaatsen van Allah of naar Maria in **Lourdes**. Anderen - **waaronder** velen van ons - zijn wat nuchterder en boeken een vakantie-reis naar Israël. Je bezoekt het huis van **Petrus** in **Kafarnaüm**, **gaat** naar de berg **van** de zaligsprekingen en loopt door de hof van **Getsemane**. Je voelt botsende religieuze sferen, ziet **een** indrukwekkend stuk **christelijke** traditie, hoort hoe een dominee passende teksten leest en knijpt jezelf even in de arm: Hier **was** het dus! En weer komt Paulus erdoorheen. Hoezo was? Hij is! Heb je Jezus niet horen zeggen dat de tijd om hier **te** aanbidden voorbij is? Heeft Stefanus **voor** niets de heilige plaats ontheiligd tegenover het **Sanhedrin** omdat hij Hem in de hemel naast God zag staan? Je hoeft niet op zoek te gaan **naar** de religieuze band met toen. **Hij** is er nu. God een mens, in de hemel!

Gods Jezusbeeld

Vraag aan iemand wat volgens hem het belangrijkste christelijke feest is en ik zal je **zeggen** hoe hij gelooft. Kerst vieren we groots. God werd **mens**. Goede vrijdag is **prachtig**. Jezus' dood die ons ten goede **kant**. Hij in **onze** plaats! Pasen is geweldig. Jezus stond op: er is toekomst, **ook** voorbij de **dood**. Pinksteren: het evangelie voor iedereen. **Gods** kracht in ons, vernieuwing.

Maar Hemelvaart, is dat voor ons niet veel belangrijker dan **we** vaak beseffen? Geloven is Christus omhelzen **en** ai zijn weldaden **aanne-**
men, **zegt** de catechismus. **Maar** waarom bidden we dan alleen **maar** tot God de Vader en danken we Hem dat **Hij** toen Jezus voor ons gaf? Nee, zegt Paulus, Hij is! **Hij** is degene die mens werd, die zich over voor jou overgaf, die opstond **en** zijn Geest geeft. Hij in **de** hemel, **Hij** hoort je bidden, Pet je moeiten, je zonden, pleit bij de Vader en voelt **hoe** je **behoefte** **naar** zijn terugkeer groeit. En tenslotte **kijkt** **Hij** nog eens **goed** wie je bent, om te **zien** hoe Hij je toekomstige woning het best kan inrichten. Hij, mijn Heiland, Jezus Christus, geeft God een mensengezicht. Typisch God, vind je **ook** niet?

Drs. K. van Bakkum is wetenschappelijk assistent aan de Theologische Universiteit te Kampen.

EN NERGENS PRIKKELDRAAD TE BEKENNEN...

J. Hagg

W wandelen met God

Verrassend antwoord

We zitten voor het eerst weer in het **katechisatie-lokaal**. Met groep drie. Een stapel oude zangbundels aan de ene kant. Een stapel gloednieuwe 'Ik geloof deel 3a' aan de andere kant. Vrolijke kleur: **zonnebloem-geel**. Inhoud: de tien geboden. Daarover gaan **we** het dit jaar met elkaar aan het werk. Mooi **konkreet** als je veertien, vijftien bent. Ik wens ze een goed en groeizaam jaar toe. En ze zijn zo sportief om van hun kant iets dergelijks ook toe te wensen. Wat wil je nog meer! De **startvraag** luidt: probeer eens in een paar woorden op te schrijven wat 'de wet' voor jou betekent – tekenen mag ook. (Ouders die de **katechisatieboekjes** van hun kinderen weleens inkijken weten inmiddels dat tekenen nogal eens dé grote hobby is van hun **kroost**. En waarom niet deze **ervaringskennis** ten positieve gebruikt). Inventarisatie volgt. Iemand tekende **tien** wegwijzers. (Zei ik afgelopen zondag ook niet zoiets voor ik ze voorlas in de dienst?) Een ander toont een **weg** die in de hemel uitkomt. (Hebben we het nog wel over) En dan ineens een verrassend **antwoord**: hij tekende zichzelf met rondom een omheining met prikkeldraad. Hoezo? 'Zo ervaar ik dat: als je iets wilt kun je geen kant op - alles is afgesloten met 'dit mag niet niet' en doe je het **toch** dan raak je beschadigd, net als bij prikkeldraad.'

Pijnlijke levensvisie

Je zult toch maar zo in het leven staan. Je God verbeelden als Iemand die jou opsluit in een soort concentratiekamp en je **nauwlettend**

in de gaten houdt. Het leven wordt er niet **vrolijker** van. En dat boekje met z'n zonnige uitstraling had wat jou betreft **beter zwart kunnen** zijn. Jij hoort niet bij die mensen die **beschikken** over 'een hart dat graag zijn wetten hoort' (Gezang 6). Laat staan dat je je **kunt** verplaatsen in de **dichter** van Psalm 119, die de wet van A tot Z bezingt als een groots **cadeau** uit de hemel. Om maar te zwijgen van de joden die op het feest 'Vreugde der wet' met de wetsrol **in** de armen beginnen te dansen van blijdschap. Je leven is niet meer dan een armzalig **reservaatje** afgeperkt door het prikkeldraad van de **wet**. Zouden er veel mensen rondlopen **met** een levensvisie die hier op lijkt? Het valt te vrezen van wel. Je kunt ze vertellen van God die Zich toch niet voor niets voorstelt als de Bevrijder van ons leven. Je kunt ze verzekeren dat God ons wil beveiligen tegen verdwalen, ons dicht bij Zich houden **wil**. Het helpt soms even, **maar** telkens duikt daar weer die gedachte aan **prikkeldraad** op. En dat doet pijn. Want zo is God niet.

Rechthoekje onkruid

Hoe komt iemand aan zo'n visie? Aangeboren en **nooit** afgeleerd? Aangepaard? Wie zal het zeggen. Iemand suggereerde dat het ook wel eens te **maken** kon hebben met het feit dat wij hier in Nederland met z'n bijna zestien **miljoenen** op een kluitje wonen. Ieder **in z'n** eigen betonnen doos met bijbehorend **rechthoekje** groen erachter. Is niet het eerste wat we doen, wanneer we ons nieuwgebouwde home betrekken, ons 'rechthoekje onkruid' afpalen met draad, privatiseren **mid-**

dels houten schotten, omsingelen met al dan niet stekelige heggen of coniferen? **Nee**, u niet misschien. Maar doorgaans gaat dat zo. Je bent een bevoorrecht mens wanneer je uitzicht houdt en ruimte om je heen. Het kan haast niet missen of dat werkt door in je leven. Beter **kun** je je er iets bij voorstellen als je van God hoort dat Hij mensen, in het web van duivelen dood gevangen, juist bevrijdt en in de ruimte stelt, hen nieuw en ongekend **perspektief** biedt in Christus Jezus.

Leerzaam landschap

Wat kan het een mens goed doen letterlijk de ruimte op te zoeken. Een **nachtwandeling** te **maken** onder wat overdag onzichtbaar is: een onmetelijke **sterrenkoepel**, die toch ooit exact is uitgemeten. Of de **zon** zien opgaan op de hei of in de duinen. Nadeel is wel dat je op nogal wat Nederlandse heidevelden eerder met bordjes 'gevaarlijk - schietterrein!' geconfronteerd wordt dan met de herder-met-schapen van voorheen. En dat het grootste deel van de duinen is **afgezet** met... inderdaad: prikkeldraad. Nee, dan de Alpen-landen!

Je komt het er eenvoudig niet tegen. **Natuur- en cultuurlandschap**pen lopen haast ongemerkt in **elkaar** over. Je zou het iedereen wel gunnen **dát** eens te mogen meemaken: dat weidse van die wereld. Uitgestrekte gebieden die nog niet zijn aangetast door allerhande welvaartsverschijnselen. Geen brandnetel te bekenen. **Geen** keurig geasfalteerde en gemeubileerde paden. Enkel hier en daar een duidelijke aanwijzing: een rode stip op de rots. Een teken van 'betrouwbare route', **van** 'je kan voort'. En

dan die uitzichten, die soms met de minuut wisselen. Een wereld **waar-** in je je klein en **groot** tegelijk kan voelen. **Klein omdat je zo nietig** bent ten opzichte **van** zo'n impo- sant gebergte. **Groot, omdat je van** de Schepper van die **reuzen zo'n ereplaats kreeg:** zijn kind te **mogen** zijn, voor **Hem** te mogen leven!

Weer aan het werk

Het is goed om je dit soort **ervarin-** gen te binnen te brengen wanneer je eenmaal weer aan je dagelijks werk **bent** gegaan. Het leven **van al-** ledag valt vaak zo tegen. Het is ons aangezegd: **dorens** en distels is ons deel op deze oude aarde. En **we**

maken het er zelf alleen nog maar erger op **dóór** heel wat '**prikkel-** draad' te **produceren**. Als we niet **uitkijken zijn** we brandnetels voor elkaar, werpen we wegversperrin- gen op. Als we niet opletten zijn we de rode draad van God, **zijn** liefde- gebod, zomaar **bijster** – en Hij heeft zo'n betrouwbare route voor **ons** uitgezet! **Dwars** door woestijnen en moerassen gaat het soms. Over be- graafplaatsen en slagvelden. Maar we weten **dankzij** Pasen waar die weg met God **uitkomt:** het bloeiend **jaargetijde**, de **zomer van Gods** Zoon. De wereld, nu woestijn, wordt een en al oase. En nergens meer prikkeldraad te bekennen... **A.F. Troost maakte** er een **lied** op dat we op Pasen zongen op de me- lodie van Psalm 107. Lied **176** uit 'Zingende **Gezegend**', een bundel die niet vergeten mag worden **wan-** neer we ons bezinnen op aanvulling van onze liederenschat.

Ds. J. Hagg is predikant van de Gerefor- meerde Kerk te Zwolle-Zuid.

'enblijf zijn zon verwachten, de zomer van zijn Zoon'

Laat ons van Pasen zingen

Laat ons van Pasen zingen, een loflied voor de Heer!
Al zijn wij **stervelingen**, ons **raakt** de dood niet meer;
wie zich **gewonnen** gaf leeft voort in stil vertrouwen
voorbij een donker graf het daglicht te aanschouwen.

Aanbid van ganser harte de **Vader op** de troon,
en blijf zijn **zon** verwachten, de zomer van zijn Zoon;
wanneer Hij **wederkomt**, de volken zal regeren
en elk **rumoer** verstomt **van** zwaarden en geweren.

dan laat zich vrede vinden, de vrucht door Hem gezaaid –
wij zullen halmen binden, **dóór** engelen gemaaid.
Dat zal **een** oogstfeest zijn! Voor eeuwig is het Pasen:
de wereld nu **woestijn**, wordt **een en al oase**,

de grote zee een weide, de oceaan vallei,
in het moeras groeit heide, het leed voorgoed voorbij!
Geen haat, geen hongersnood, geen oorlog zal daar wezen,
gezegend morgenrood, de aarde zal genezen!

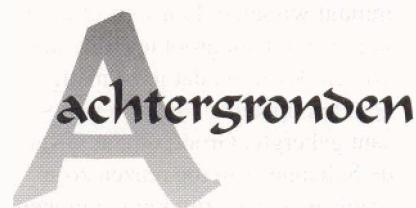
Laat ons van Pasen zingen, **een** loflied voor de Bew!
Al **zijn** wij stervelingen, **wij** erven des te meer:
wanneer God zelf **ons** haalt, dan gaan wij uit het lijden
het licht in dat daar **straalt** – een bloeiend jaargetijde!

DE REFORMATIE: EEN EUROPEES 'SCHISMA'?

'Katholiek' of 'evangelisch'? 4

C. Trimp

Tot nu toe hebben wij enige verkenningen ondernomen in de geschriften van A. McGrath, een deskundig en belangrijk woordvoerder binnen de anglikaans-evangelische beweging. Onze verkenningen **betroffen** vooral het grote kerkelijk gebeuren van de zestiende eeuw: de Reformatie. Ter (voorlopige) afsluiting van onze reeks willen we aandacht geven aan een aspect van de Reformatie, waarin de vraag in onze titel wel heel specifiek wordt: was de Reformatie een katholieke of een 'evangelische' aangelegenheid? Anders gezegd: was het een zaak van de kerk van Christus of van een zestiende-eeuwse 'trend'?

Genade of kerk

Wij slaan ditmaal p. 446 van de *Introduction* op bij het onderdeel: de leer van (= omtrent) de kerk. Sprekend over Luthers verdediging van de leer van de vrije genade ('rechtvaardig door geloof alleen') merkt de schrijver op, dat Luther weliswaar Augustinus' leer over de genade heeft opgenomen en uitgebouwd maar dat hij dat slechts kon door afbreuk te doen aan Augustinus' leer over de kerk.

De leer van de genade is dus door Luther verdedigd ten koste van de leer van de kerk.

Door heel het werk van McGrath treffen wij deze overtuiging aan. Wat betekent dit alles nu concreet? Dat Luther geen kans gezien heeft zijn idee van kerkreformatie te realiseren zonder de eenheid van de kerk te beschadigen. Luther heeft zijn genade-leer betaald met een kerkelijk schisma. En Augustinus was nu juist de man van de eenheid van de katholieke kerk.

McGrath drukt dat ook wel graag zo uit: Luther deed de leer omtrent

het heil (de soteriologie) domineren over de leer omtrent de kerk (de ecclesiologie). Dat geeft hem de vrijmoedigheid om te zeggen dat de leer omtrent de kerk de 'Achilleshiel' (de kwetsbare plek) van de Reformatie bleek te zijn.²

Augustinus en de Reformatie

Wat is de achtergrond van deze merkwaardige tegenstellingen nissen de Reformatie en Augustinus? Wij moeten trachten ons in te denken dat Augustinus (354-430) jarenlang zijn woonplaatsen werkterrein heeft gehad in Noord-Afrika – een landstreek waar voor de komst van de Islam zich vele christelijke kerken bevonden. Noord-Afrika was tegelijk eeuwenlang de landstreek van het grote schisma, dat de (nog niet rooms-)katholieke kerk heeft geteisterd.

Dat beruchte schisma staat bekend onder de naam Donatisme. Wij zullen het hele verhaal van het Donatisme hier niet vertellen. Het verschil tussen het Donatisme en de katholieke kerk kwam hierop neer,

dat de Donatisten het ambt en de doop van de katholieke kerk pas wilden erkennen, wanneer de ambtsdragers en de doop-bedienaars in staat waren te bewijzen dat zij in hun levenspraktijk vroeger en nu geen enkel spoor van (ethisch) gebrek hadden vertoond, respectievelijk vertoonden.

Het gezag van het ambt, de heiligheid van de kerk en de geldigheid van de doop waren afhankelijk van de zuiverheid van de ambtsdragers.³

Eenheid van de kerk

Augustinus was een voornaam bestrijder van de machtige schismatische beweging van de Donatisten. Hij heeft aan de kerk geleerd, dat het ambt en de bediening van het sacrament berusten op de instelling van Christus. Aan Hem ontleen ambt en sacrament hun geldigheid en gezag.⁴ De heiligheid van de kerk vindt haar bron in Christus. Zo heeft Augustinus aan het perfectionistisch drijven (de kerk als verzameling van heilige mensen) een halt toegeeroepen.

Op die weg heeft Augustinus de eenheid van de kerk bepleit en het Afrikaanse schisma bestreden. Tegelijk heeft hij op dit punt zijn grote voorganger Cyprianus (plm. 200-258) gecorrigeerd.⁵

Dat de Reformatoren de les van Augustinus' strijd ter harte hebben genomen, blijkt wel uit de nadrukkelijke afwijzing van het Donatisme in de diverse confessies en publicaties uit de zestiende eeuw. Zij hadden immers heel concreet te maken met het perfectionistische rigoristische drijven van de doperse bewegingen, die duidelijke overeenkomsten vertoonden met de Donatisten. Vgl. de *Augsburgse Confessie* van 1530 art. 8 (BSLK 62, 12) en de *Tweede Helvetische Confessie* van 1562, art. 17 (BSRK 196, 4). McGrath stemt dit toe (blijkens *Thought*, 193v.).

Toch is deze verwijzing naar Augustinus' strijd tegen het Donatisme niet in staat het oordeel van McGrath te wijzigen, dat de Reformatoren hun reformatie van de leer van de genade hebben betaald met een schisma, het Europese schisma van de protestantse kerken, die zich hebben afgescheiden van de rooms-katholieke kerk.

Eigenlijk is het hele reformatische gebeuren niet anders geweest dan een afwijzing van Augustinus' leer omtrent de eenheid van de kerk. Want Luther heeft het schisma opnieuw gecreëerd en heeft geen kans gezien om ons een leer omtrent de kerk te bieden, die recht doet aan de strijd tegen het schisma.

Begrijpen wij McGrath goed, dan is het roomse verwijt van de creatie van een 'afscheidings-partij' ('a breakaway faction') feitelijk onweerlegbaar."

Afscheiding

Dit betoog over de verwerpelijkheid van het schisma is op een bepaalde manier ook voor ons, in onze Nederlandse verhoudingen, actueel. Want wat op Afrikaanse en Europese schaal is gebeurd, kan ook binnen Nederlandse proporties plaatsgrijpen. Er is nag altijd een Nederlandse Geloofsbelijdenissen daarin is de plicht tot 'afscheiding' zelfs uitdrukkelijk vastgelegd (in artikel 28). En nog steeds wordt tegen dit artikel aangevoerd dat Augustinus dan toch maar zijn strijd met de Donatisten heeft gestreden. En lijken de verdedigers van de afscheiding (Afscheiding 1834, Doleantie 1886 en Vrijmaking 1944) niet opvallend veel op de Donatisten uit de vierde eeuw, de Dopers uit de zestiende eeuw en hun navolgers?

Was de Afscheiding van 1834 toch niet een perfectionistisch-labadistische opstand en heeft die breuk zich sindsdien niet vele malen gerepeteerd en geradicaliseerd? Dergelijke betogen kunnen wij

meer dan eens vernemen van de zijde van de Gereformeerde Bond, het Confessioneel Gereformeerd Beraad of het Evangelisch Werkverband. Wij denken hierbij aan woordvoerders als C. Graafland, B. Wentsel of K. Runia.⁷

Het feit valt op, dat geen van de zojuist genoemde woordvoerders ons ooit een regelde uitleg van art 28 NGB heeft geboden. En al evenmin een analyse heeft gegeven van de kerkelijke gebeurtenissen in 1834, 1886 en 1944. Men blijft complimenteren in de richting van de Gereformeerden maar houdt zich ver van de eigenlijke handelingsmotieven. Intussen laat men zich (vermoedelijk tegen wil en dank) meenemen in het SOW-proces en de impliciet gegeven theorievorming rondom & idee van de 'plurale kerk'. Daarom achten wij onszelf op dit moment niet geroepen om op de betogen van m.n. C. Graafland te reageren. Daarvoor verwijzen wij graag naar J. Kamphuis, B. ten Brinke en W. van 't Spijker?

Katholiek, niet evangelisch

Terugkerend naar onze hoofdroute: McGrath en de Reformatie, moeten wij constateren, dat wij in zijn werk geen verwijzing naar of bespreking van de apologieën van Luther en Calvin terzake van het zgn. 'Schisma' hebben aangetroffen. Wij denken aan de geschriften die wij in ons vorige artikel hebben genoemd. Er is een principieel gebrek aan interesse terzake van de ecclesiologie.

De reformatoren moesten – anders dan Augustinus – het aangrijpende feit onder ogen zien, dat de katholieke kerk rooms-katholiek was geworden en dat in die kerk de essentiële functies van de christelijke kerk (leer, prediking, sacramentsbediening en tuchttoefening) waren weggefallen of onttaard.

Zoals Augustinus zijn grote voorganger Cyprianus moest corrigeren,¹⁰ moesten de reformatoren enige uitgangspunten van hun grote voorganger Augustinus terzake van de kerk op andere wijze taxeren, resp. corrigeren."

Want de norm van het leven van de kerk ligt niet in de kerk zelf, maar is gegeven in de Heilige Schrift – ver vóór de kerk uit.

Zulke dingen zijn gegeven met het historisch karakter van de kerk in

haar bewaring van de opdracht die haar is toevertrouwd. Het spijt ons dat McGrath daarover geen voorlichting geeft.

Wij geloven in de Heilige Geest. Wij geloven één heilige, katholieke en apostolische kerk.

Zo luidt de belijdenis van de kerk (sinds 325, Nicea).

Laten wij zuinig zijn op dat woord 'katholiek'!¹²

De Reformatie van de zestiende eeuw is niet het succesverhaal van een 'evangelische beweging', maar het herstel van de 'katholieke kerk'.

¹ Zie *Iustitia*, I, 176; U, 2, 10; *Origins*, 179; *Thought*, 131, 188; *Doctrine*, 127. *Calvin*, 55. Het is trouwens het evangelicalisme niet om een leer van de kerk begonnen. Zie *Future*, 74v., *Kerk in aanbouw*, 153, 164. Waar wij 'kerk' zeggen, spreekt McGrath liever over 'geloofsgemeenschap'. Dat klinkt minder 'denominatieel' zie *Pas-sion*, 237 en *Doctrine* 1 e.v.

² *Thought*, 132, 188.

³ In de zestiende eeuw herinnert het doperse standpunt in meer dan een opzicht aan het Donatisme.

⁴ Nog steeds is dit het voornaamste argument voor de erkenning van de doop, buiten eigen kerkverband bediend.

⁵ Zie J. Faber, *Vestigium ecclesiae. De doop als 'spoor' der kerk* (Cyprianus, Optatus, Augustinus), Goes 1969, 1vv., 44vv. *Introduction* 464, 483, 501. Zie ook Polman a.w. III, 312vv en het voortdurend verzet van Melanchthon, bij H. Lieberg, *Ami und Ordination bei Luther und Melanchthon*, Göttingen 1962, 290, 317.

⁶ *Introduction*, 465v., 484; *Thought*, 132; *Doctrine* 44 (verschil tussen Duitsland en Engeland).

⁷ Zie C. Graafland, *Kinderen van één moeder*. Calvijns visie op de kerk volgens zijn Institutie, Kampen 1989, B. Wentsel, Ned. *Dagblad* van 18 april 1998 (Interview) K. Runia, zie *Ref.* 72/35, 725 (7 juni 1997).

⁸ Evangelisch-gezinden zien de noodzaak niet om Calvijns specifieke kerk-theorieën inclusief de daarbij behorende metaforen ('kerk als moeder') na te volgen. Zie *Future*, 76.

⁹ J. Kamphuis in *Ned. Dagblad* van 30 september en 14 okt. 1989; H. ten Brinke in *Ref.* 65/117, 371R 27 jan. 1990; W. van 't Spijker in *Theologia Reformata* 33/2, 162v (juni 1990).

¹⁰ J. Faber a.w., 125vv., 139vv.

¹¹ Dit is wel wat anders dan 'negeren' *Thought* 132, zie ook K. Holl a.w., I 299-307.

¹² Zie het artikel van J. Faber in *Clarion*, dec. 1997 via de Persrevue van J.J. Burger in *Nader bekeken*, 5/3 (maart 1991, -85).

Prof. Dr. C. Trimp is emeritus hoogleraar in de Catechetik, Diaconiek, Homiletiek, Liturgiek en Poleniek van de Theologische Universiteit te Kampen.

HET 900^e JAAR VAN HILDEGARD VON BINGEN

H. Veldman

K
kerkgeschiedenis

Op een ons onbekende datum in het jaar 1098 werd op een burcht in de omgeving van het Duitse Bernersheim (nabij Alzey) het meisje Hildegard von Bingen geboren – het tiende kind in een hoogadellijk gezin. Ze is na haar sterven in 1179 de geschiedenis ingegaan als een kluizenares, een visionaire, stichtster van kloosters, moedig correspondent met vorsten, pausen en andere voorname geestelijken, schrijfster van theologische, ethische en geneeskundige verhandelingen, componiste van serene liederen ... en nog veel meer. Een heel bijzondere persoonlijkheid dus. Een vrouw temidden van een wereld waarin mannen domineerden – in kerk en staat. Een vrouw die de mannen tegemoet trad met de vermanende woorden van de Schrift! Een omstreden figuur?, tot op zekere hoogte wel. Was zij een feministe 'avant-la-lettre'? Of is dat net iets 'te gek voor woorden'? Misschien heeft zij voor de wereld van nu nog een actuele boodschap? We willen in een gereformeerd weekblad aandacht schenken aan deze middeleeuwse profetes en haar betekenis trachten te beschrijven voor allen die onbevangen willen kennismaken met een Debora uit de 12e eeuw. En 'en passant' krijgen we wellicht antwoord op onze moderne vragen.

Actualiteit

Begin dit jaar zond de RKK/KRO-televisie drie docudrama's uit over Hildegard von Bingen onder de titel 'Het geheimzinnige licht'. In deze uitzendingen werd Hildegards leven nagespeeld op plekken waar ze ooit had geleefd. Problemen die ze was tegengekomen werden bespro-

ken en toegelicht door deskundigen. Tussendoor werden enkele van Hildegards liederen ten gehore gebracht door een koor dat gespecialiseerd is in haar oeuvre. Over muziek gesproken: het bekende label NAXOS heeft het aangedurfd een CD onder de titel 'Heavenly Revelations' uit te geven waarop hymnen, sequensen, antifonen en responsen van Hildegard von Bingen ten gehore worden gebracht (DDD). Men waant zich – met de ogen dicht luisterend naar Oxford Camerata o.l.v. Jeremy Summerly – bijna 59 minuten in middeleeuwse sferen.

Behalve muziek en filmwerk zijn er dit jaar al verscheidene boeken en boekjes over Hildegard von Bingen verschenen. Deels populair, deels ook met wetenschappelijke verantwoording. In een aantal gevallen wordt de eigentijdse hang naar het mystieke of feministische aangegrepen om Hildegard actueel te maken. En verder wordt er nog altijd gewerkt aan de heruitgave van haar werken.

Wat kunnen gereformeerden weten van Hildegard von Bingen?

Wie nu niet direct verder leest en eerst eens nagaat wat hij zelf in huis heeft over deze kerkhistorische figuur kan een korte zoektocht waarschijnlijk al gauw stopzetten. De Christelijke Encyclopedie (2e druk) vertelt heel beknopt iets over Hildegard(is), maar de tekst blijkt wel érg beknopt te zijn en de nodige correcties te behoeven. En de literatuurverwijzing blijkt ook niet goed bij de tijd te zijn – tenminste gerekend naar het feit dat deze encyclopedie uit eind jaren '50 stamt

is het wel tekenend dat als laatstverschenen boek één uit 1943 wordt aangegeven. Andere bekende (algemene) encyclopedieën doen het niet veel beter, behalve dan de Winkler Prins (evenwel: juist niet de Historische, maar de Algemene WP).

Wie vervolgens een poging doet via kerkhistorische handboeken/naslagwerken iets te weten te komen over Hildegard wordt ook teleurgesteld. Het bekende handboek van Bakhuizen van den Brink en Lindboom volstaat met de mededeling dat 'de profetieën van de visionaire Hildegard von Bingen een stimulerende werking uitoefenden' op de tweede kruistocht (de 'heilige oorlog' tegen de Turken) die vooral ingezet werd op instigatie van de bekende monnik Bernard van Clairvaux.

Dat is dan nog iets, maar de volgende auteurs vermelden Hildegard helemaal niet: H. Berkhof / O.J. de Jong (Geschiedenis der Kerk), L. Praamsma (De Kerk van alle tijden); ook niet de samenstellers van De geschiedenis van het Christendom en evenmin die van De Bijbel en het Christendom. En de rij is makkelijk aan te vullen met de schrijvers die voor scholen of verenigingen hun boeken schreven. Natuurlijk mag men ook in zijn overwegingen betrekken de mogelijke verlegenheid met deze persoon en haar optreden in de middeleeuwse kerk. Hoe moet je beoordelen wat er zoal omtrent Hildegard verteld is? Bevinden we ons niet in gevaarlijk gebied als het gaat om visioenen?

Het mag dan wel een bijzondere vermelding heten als we noteren dat O. Mulder in het Nederlands Dagblad van 6 januari 1982 een

royale boekbespreking publiceerde n.a.v. het boek van Louis **Rebcke** over **Hildegard** von Bingen. Mulders slotwoorden luiden dat deze vrouw 'recht Reeft op *meer bekendheiden waardering dan haar tot-nogtoe zijn geworden, ook al is ze in de Room-Katholiek Kerk* een heilige'.

Intussen kan men **allicht** – min of meer toevallig – eens iets gelezen hebben in een populair-wetenschappelijk tijdschrift als **Spiegel Historiael** of men heeft zich in de Duitse literatuur omtrent **Hildegard** verdiept. Want die is er ruimschoots. Maar wie **nam** die moeite? **Onze** conclusie **kan** intussen zijn: de **kennis** die gereformeerde mensen hebben omtrent Hildegard von Bingen zal uiterst miniem zijn – **een** enkele uitzondering daargelaten.

En dan nog dit: het ontbreken van ook maar enige kennis over haar zou een zoveelste **bewijs** kunnen zijn van gereformeerde afkeer van de middeleeuwen en misschien ook afkeer van de rol van de vrouw in de kerk. We doen er verstandig aan hier niet aan **mee** te doen. We zullen de feiten nuchter onder ogen moeten zien.

Andere tijden – andere mensen?

Maar wie was deze adellijke non dan, over wie de **monnik** Johannes Trithemius in 1498 zong:

"Toen Hildegard, uw bruid, innerlijk verlicht door de H. Geest, uw leer verkondigde, Jezus Christus, sierde ze de wereld met woord en daad. Die lichtende voorbeelden en heilige woorden in zo'n kleine, armzalige maagd, deden koningen en doctoren versteld staan. Ze wierpen zich op de knieën, keken verlangend uit naar haar geschriften en wonnen haar raad en oordeel in."

Bevinden we ons met haar niet in een wereld die voor ons nauwelijks meer herkenbaar is? Is het niet een reëel probleem om ons werkelijk te verplaatsen naar de 12e eeuw?

Waar in het leven – voor ons gevoel – gekenmerkt werd door **onbeïnvloedbare traagheid**, door een wezenlijk gebrek aan comfort, door ontstellend veel bijgeloof – ondanks de **grote macht** van de Rooms-Katholieke Kerk... En **dan** waren er de **veroveringstochten** naar Palestina om het 'heilige land' te bevrijden uit handen van de barbaarse Seldsjoeken die **Jeruzalem** hadden veroverd. Waar paus Urbanus II een daad van belang wilde stellen ten dienste van de vrede in de westerse **christianitas** – ook in confrontatie met de Islam en de Joden. Pas eeuwen later **raakte** de naam 'kruistochten' ingeburgerd. En men mag er nog altijd over **na**denken of die term de **werkelijkheid** niet grondig vertekent.

Hildegard van Bingen en haar secretaris Volmar. Miniatuur uit een manuscript van de 'Scivias' (13de eeuw), Landesbibliothek, Wiesbaden. (Foto Rheinisches Bildarchiv, Keulen).

Het was dus een wereld waarin de **man** zo goed als **alles** te vertellen had – **vrouwen** leken gewend aan een **androcentrisch** wereldbeeld. De 12e eeuw staat er zelfs om bekend erg anti-feministisch te zijn: **kritiek** op de vrouw was een vast punt in de samenleving. De zwakheid van de vrouw, haar ondeugd droeg ze

om haar **hals** als de molensteen waarmee ze eigenlijk had moeten worden verdrongen. De vrouw gold als de 'janua diaboli', ze was de grootste hindernis tot de hemelpoort.

Daarmee wordt de vraag klemmend hoe het aan **Hildegard** von Bingen gelukt is haar stempel te zetten op een tijdsgewricht met zoveel **vooroordelen**.

Maar waren de **12e-eeuwers** dan zoveel andere mensen als wij? Hebben niet alle mensen – in welke **structuren** ook – de leiding van de Heilige Geest nodig? Is de **uiteindelijke** levensbestemming niet bepalend voor de actuele **levensvulling**? De spanningen die daaruit voortvloeien, maken het mensenleven boeiend. En het optreden van visionaire figuren die zich vertolkers weten van Gods Geest maakt het geheel zo ongemeen verwachtingsvol. Het leven speelt zich immers af in 'de voorlaatste dag'? Met andere woorden: de **apocalyptische** spanning blijft het hele leven meegaan. Zeker in de middeleeuwen. Maar waarom hebben wij vandaag zo vaak de neiging om dat besef van het apocalyptische weg te schuiven uit onze beleavingswereld?

Hildegard als 'tiende'

Geboren op een kasteel in het Rijn-Hessische gebied bij Bingen, was Hildegard von **Bernmersheim** (aldus de eigenlijke familienaam) voor haar ouders het tiende kind dat waarschijnlijk al bij voorbaat als gave aan God zou worden **teruggegeven** – als een 'tiende' (van de **oogst**) in de lijn van de Oudtestamentische wetgeving. Haar leven zou staan in het teken van het dienen van God.

Als jong kind van drie jaar begon Hildegard al visioenen te krijgen. Ze zag dan 'een zo groot licht'. Iets wat ze tot haar vijftiende regelmatig **ondervond**. Als ze er met haar familieleden over **praatte**, stond men verbaasd over zoveel **eigenaardigheden** in zo'n jong hnd. Zelf had ze al gauw begrepen dat ze

deze gezichten van God kreeg. In nauw contact staan met de Here God? Ze werd er later een beetje bang voor om dat aan anderen door te geven. Maar voor haar zelf waren het hoogtepunten: ze begon daardoor (vooral) de Psalmen steeds beter te begrijpen. Ze leerde de teksten uit haar hoofd. Niet alleen haar scherp waarnemingsvermogen was buitengewoon, evenzo was het gesteld met haar inlevingsvermogen en intellect. Ze kreeg een grote kennis van planten, dieren en mineralen. In al deze aspecten van de schepping zag zij de hand van God de Vader, de Schepper van hemel en aarde.

Op haar achtste jaar werd Hildegard door haar ouders overgedragen aan de kluizenares Jutta von Spanheim (die toen waarschijnlijk nog maar net tiener-af was!). Samen woonden ze in een hooggelegen vrouwenklouis op de Disibodenberg bij Bingen. Samen met nog andere adellijke vrouwen – volgens de Regel van Benedictus.

Aantekeningen

1. De plek van deze vrouwenklouis is als volgt te omschrijven: het was een simpel en klein aanbouwsel aan een mannenklooster, waardoor een formele scheiding tussen mannen en vrouwen in stand werd gehouden. De deur naar buiten werd dichtgemetseld! Alleen een luik naar het mannenklooster liet de mogelijkheid open voor enig contact en voorziening van levensmiddelen.
2. Het eigenlijke klooster Disibodenberg was ooit begonnen als 'klois' op een berghoogte, gesticht door de Ierse (!) geestelijke Disibod, die zich bewoog in het gevolg van de missionairs Columbanus (7e eeuw). Over Disibod heeft Hildegard omstreeks 1170 een Vita (= beschrijving van een heiligenleven) samengesteld.
3. Het klooster op de Disibodenberg is in 1559 – na en als gevolg van de reformatie – opgeheven; in de 30-jarige oorlog is het ver-

woest door de protestantse Zweden; nu resten er nog enkele ruïnes.

Toen Hildegard zestien jaar werd, kreeg ze de sluier omgehangen, ten teken van de volledige inwijding in de kloosterorde. Dit vond plaats door bisschop Otto von Bamberg, zelf stichter van talrijke kloosters. In de volgende jaren kreeg Hildegard de nodige schoolse opleiding: elementair Latijn – om de Vulgata en de Latijnse kerkvaders te kunnen lezen, en verder de zeven vrije kunsten (de artes liberales) en tenslotte het liturgische leven van de Benedictijnen. Ze verwierf zich in de loop der jaren een grote kennis van de Heilige Schrift. Ook nam haar kennis van de geneeskunde enorm toe.

Zo werd ze bekwaam gemaakt om de leiding van de vrouwenklois over te nemen. In 1136 stierf Jutta von Spanheim. Hildegards jeugd – of wat daarvoor door mocht gaan – was definitief voorbij. Hildegard werd door de overige leden van het convent gekozen tot hun Magistra.

Kloosters en boeken: erkenning voor Hildegard?

Een van de grote doelstellingen van Hildegard werd het stichten van een eigen vrouwenklooster. Maar daarin werd ze stevig tegengewerkt door de leiding van het naburige mannenklooster. Jaren van spanning volgden, totdat ze in 1147 kon beginnen met de bouw ervan. Het vrouwenklooster kwam na vijf jaar bouwactiviteit gereed op de Rupertsberg bij Bingen. Jaren later realiseerde Hildegard de bouw van een tweede klooster, nu te Eibingen in de omgeving van Rudesheim. De tegenwerking die ze in de eerste jaren ondervond zal allicht te maken hebben gehad met het feit dat ze een vrouw was en tevens over bijzondere gaven beschikte. Deze waren niet erkend door de officiële kerk. Haar eerste boek, de Scivias (= Weet de weg), waarmee ze be-

gon in 1141 stond vol van haar visionaire werk. Hoe zij het hemelse en goddelijke 'schouwde' – evenwel zonder ook maar een zweem van mystieke extase! Tegen die extase had Hildegard zich meer dan eens scherp verzet. Ze wenste niet anders dan bij haar volledige bewustzijn de Here en Zijn werken te 'schouwen' en God te dienen. Spreken in tongen – dat was voor haar geen weg! Subjectieve elementen waren haar een doorn in het oog. Ze stond alleen maar open voor het horen (de auditie) van de stem van God.

Iemand die het begin van dit eerste werk van Hildegard von Bingen met grote interesse las was de bekende monnik Bernard van Clairvaux. Een brief van Hildegard aan hem werd als volgt beantwoord:

"Wij verheugen ons met u over de genade van God die Uw deel is. En wat ons betreft, zo v e m - nen en bezweren wij u dat u het ook als genade waardeert en dienovereenkomstig leeft met liefde in deemoed en overgave. U weet immers dat 'God de hoogmoedigen wederstaat maar aan de ootmoedigen genade schenkt'. Overigens, wat met en wij nog onderwijzen of vermanen nu er reeds een innerlijke onderwijzing bestaat en een zalving over alles uitleg geeft? Veeleer verzoeken en begeren wij met nadruk dat u ons bij God gedenkt evenals hen die in geestelijke gemeenschap in God met ons verbonden zijn."

Op de inhoud van de Scivias komen we nog terug. Eerst letten we nu op de weg naar de erkenning van haar gaven door de 'officiële' kerk. De doorbraak kwam tot stand tijdens de in 1147/48 gehouden synode van Trier. Daar was paus Eugenius III aanwezig om bepaalde kwesties uit de wereld te helpen. Deze paus was een discipel van Bernard van Clairvaux. Tijdens de synode van Trier werd een kerkelijke commissie in het leven geroepen om de bijzondere gaven van Hildegard te onderzoeken. Men las haar

werken en men sprak **uitvoerig** met de schrijfster zelf. Er viel niets af te dingen op haar werk. De volledige erkenning door Rome was een feit. Tussen **haar** en paus Eugenius ontstond een briefwisseling, **waarin** de paus haar eens schreef:

"Wij verheugen ons er over, dochter, dat Uw eervolle bekendheid zich zo wijd en zijd uitstrekt dat u voor velen een 'reuke des levens ten leven' bent en de schare van gelovige volken u doof over u uitroept: 'War komt duur aan uit de woestijn, gehuld in wolken van rook, van geurige mirre en wierook?' Wij zijn er daarom van overtuigd dat Uw ziel zo gloeit van het vuur van de goddelijke liefde, dat u geen aansporing tot goed handelen van node hebt. Daarom achten wij het overbodig nog veel vermanende woorden tot u te zeggen en uw geest die immers geheel op de goddelijke krucht steunt nog door woorden te bemoedigen."

Het is moeilijk uit te maken wat de beweegredenen zijn geweest voor de kerkelijke autoriteiten om **het** optreden van Hildegard von Bingen te legitimeren. Als vrouw had ze geen recht om publiekelijk officieel te spreken over kerkelijke en theologische zaken. Maar de **woorden** die **zij** schreef (en in kleine kring sprak) waren – naar haar eigen uitspraken – woorden van de **levende God!** Ze kwamen naar haar toe – rechtstreeks door de Heilige Geest. Niemand had het lef om dat te ontkennen. God-zelf maakte gebruik **van** vrouwelijke dienaren – in een rechtstreekse mystieke relatie. En zonder de extatische-profetische bijverschijnselen. Het **was** zo authentiek als het maar geëist kon worden!

Daar kwam nog bij dat Hildegard – als ze sprak over de goddelijke woorden die ze gehoord had – er nooit prat op was dat ze een vrouw was. Ze erkende – wals in feite elke gelovige diende te doen – haar **eigen** onwaardigheid. Ze stond als vrouw natuurlijk op het niveau van

Eva die **als** eerste gezondigd had en ook nog haar man verleid had. Maar een vrouw die nu – in de middeleeuwse werkelijkheid – door God zelf werd aangesproken, dat was van een totaal nieuwe orde! Was het normaal dat mannen het woord van God verkondigden, de stem van God vertolken, nu had God-zelf een andere **weg** gekozen. Een nieuwe **weg!** Uniek. De **kerk** – schoorvoetend – een erkenning hiervan uitgesproken. Het was een incidentele zaak.

Schepping en Schepper

In de jaren '50 van de 11e eeuw schreef Hildegard haar natuur- en geneeskundige boeken. Het ene kreeg de titel *Physica*, het andere *Causae et curae*. In deze werken gaat ze uit van wat **wel** genoemd is een 'scheppingstheologie' – ze erkent daarin dat God het is Die **alles** schiep en onderhield en **krachten** verleende. In de *Physica* **beschrijft** Hildegard de wereld van planten, elementen, bomen, stenen, dieren en metalen met de daarin **werkzame** heilzame en **onheilzame** krachten. Ook stelt ze dat door de zondeval het **kwaad** ook in de natuur is binnengedrongen.

Hildegard was uitstekend op de **hoogte** van de **werking** van **kruiden**; ze gaf veel adviezen in ziekten naar lichaam en naar geest. Hoewel ze waarschuwt **tegen** magische krachten, geeft ze toch wel aanwijzingen voor het gebruik van een uit een warm roggebrood gesneden kruis dat zou helpen tegen waanzin en toverij.

In haar boek *Causae et curae* bespreekt Hildegard het functioneren van de organen in het menselijk lichaam. Daarin schroomt ze bepaald niet om haar zegje te doen over seksualiteit en de beleving daarvan. En dan te bedenken dat ze als maagd non geworden was. Met haar **natuurgeschriften** is Hildegard von Bingen later uitgeroepen tot de eerste vrouwelijke arts van Duitsland.

Abortus: lastering van Gods Naam!

In de jaren 1158-1163 was Hildegard bezig met het schrijven (eigenlijk dicteren aan een secretaris!) van haar tweede visionaire werk: *Liber vitae meritorum* (= Boek van het verdienstelijke leven). Het gaat vooral over de menselijke deugden én lasteringen. **Allerlei** dieren en menselijke lichaamsdelen **zijn** symbool voor het lasteren. Dit gaat in tegen God, Die ze voorstelt als een machtig wezen dat met Zijn voeten in de het water van de afgrond staat en Wiens hoofd zich bevindt in de hoogste sferen van het heelal. Uit de mond van God **komen** stromen van deugdzame krachten, waardoor het mogelijk wordt de **lasteringen** tegen te gaan, te **beantwoorden**. In dit werk keert Hildegard zich tegen elke vorm van abortus. **Ook** al is het uit noodweer gebeurd. Vrouwen die het leven in haar schoot verstikt hebben, hebben daarmee een **menselijk** wezen te **gronde** gericht. Ze moeten daarvoor streng vasten en een **zware boetedoening** verrichten. **Abortus** is een vorm van lasteren van de Naam van de Schepper!

Drs. H. Veldman is docent geschiedenis aan het Gomar College in Groningen

*Hildegard von Bingen
"Liber vitae meritorum"*

*Hildegard von Bingen
"Liber vitae meritorum"*

Kerk en muziek

Binnen en buiten de liturgie

In juli verscheen in de cahiersreeks 'Woord & Wereld' het boekje **Lied tegen het licht**. De auteurs zijn drs. J.P.C. Vreugdenhil (automatiseerder en kerkorganist) en H. Vreugdenhil-Busstra (neerlandica). Het is een omvangrijke brochure van 136 pagina's. Gezien de actualiteit van het onderwerp is het zinvol om het cahier uitgebreid tegen het licht te houden.

Het schrijvers-echtpaar wil met de publicatie twee doelen bereiken. Allereerst willen ze een handreiking bieden bij het toetsen van gezangen. Zo'n 20 pagina's uit het boekje zijn inderdaad als 'handleiding' te typeren: in hoofdstuk 6 wordt concreet ingegaan op criteria bij het beoordelen van liederen. In de bijlage worden enkele liederen besproken.

Als tweede doelstelling zeggen de auteurs een discussie te willen aanzwengelen over de vraag wat een goed kerklied is. Nu lijkt mij dat die discussie al is aangezwengeld door de Generale Synode van Ommen (1993). Zij gaf een deputaatschap immers de opdracht zich te bezinnen op de schriftuurlijke, theologische en muzikale uitgangspunten waaraan het nieuwtestamentische lied moet voldoen. In 1995 verscheen het deputatenrapport waarin onder meer een bezinning op het kerklied en de gezangbundel stond. Sindsdien zijn er verschillende artikelen e.d. verschenen die verband houden met de eredienst en het kerklied. Deze brochure is dus eerder een bijdrage in een lopende discussie. In ieder geval bieden de schrijvers in de hoofdstukken 1 t/m 5 naar eigen zeggen 'bezin-

ningstof', waarbij 'niet geschroomd wordt eigen gedachten over criteria te uiten en zoveel mogelijk te verantwoorden' (8).

Ze streven ernaar 'een serieuze toetsing te bevorderen door u daarvoor instrumenten in handen te geven en bezinningsstof aan te reiken' (67). Het cahier is ook geschreven omdat de auteurs van verschillende kanten signalen van verlegenheid en onwetendheid opvingen (7). Dat zij in deze behoefte hebben willen voorzien, is te prijzen.

Het cahier maakt op het eerste gezicht een solide en imponerende indruk: mooi uitgegeven, helder en pakkend geschreven. Ook lijken de auteurs kundige en betrouwbare gidsen te zijn in het land van liturgie en kerklied. Maar juist wat die gidsfunctie betreft stelt de brochure helaas bijzonder teleur. In deze artikelen zal ik dat onderbouwen, waarbij dus veel en forse kritiek geleverd zal worden. Op pagina 104 schrijven de auteurs dat ze niet dol zijn op polemieken. Dat ben ik ook niet. Maar juist omdat de brochure als 'handreiking' gepresenteerd wordt, is de 'zaak' (c.q. het toetsen van de gezangen) er op dit moment wel mee gediend.

In hoofdstuk 1 verantwoorden de schrijvers hun uitgangspunten. Dat is dus een belangrijk hoofdstuk omdat het de basis vormt voor de rest van de brochure. Terecht merken dhr. en mw. Vreugdenhil op dat we in de kerkdienst samenkomen om God te ontmoeten. 'Eerbied, ontzag, en concentratie op de Here' moet een kerkdienst kenmerken (11-12). In deze tijd is het bepaald geen overbodige luxe op dergelijke noties te attenderen.

Vanuit deze gedachten stellen de auteurs dat er liederen zijn die speciaal in de eredienst tot hun recht komen, terwijl andere meer geschikt zijn voor thuis, school of evangelisatiewerk. Daar zal ook iedereen het mee eens zijn. Vervolgens betogen ze dat alleen liederen voor de eredienst in een gereformeerd kerkboek thuishoren. Och-tend- en avondliederen, bijvoorbeeld, zouden geen kerkliederen zijn en daarom niet in een kerkboek thuishoren (13).

Dit standpunt lijkt me uiterst discutabel. De Gereformeerde Kerken hebben sinds jaar en dag liederen voor de huiselijke eredienst in hun gezangbundel staan. De consequentie van wat de auteurs betogen is, dat de gezangen 38, 39 en 40 uit het *Gereformeerd Kerkboek* geen kerkliederen zijn en dus geschrapt moeten worden. Ook zal een flink aantal liederen van de te toetsen gezangenlijst om deze reden afgewezen moeten worden.

Nu is in het *Rapport Studiedeputaten Eredienst* ook het één en ander geschreven over de vraag of in een kerkboek ook liederen passen voor bijv. de huiselijke eredienst.¹ Daar werd juist uiteengezet dat het niet

correct en wenselijk is **alleen** een gezangbundel voor de kerkdiensten te ontwikkelen. Het gemeentelieven ontplooit zich immers vanuit de kerkdiensten, de 'zondag' koppelen we niet los **van** de 'maandag', en de kerk bestaat niet alleen wanneer Gods volk samenkomt voor de eredienst. Om al deze redenen is het vanzelfsprekend dat de kerk haar **leden** een gezangbundel aanbiedt die niet **alleen** op zondag maar ook door de **week** de lofprijzing gaande houdt. We hebben in het **kerkboek** ook gebeden staan voor o.a. de huiselijke erediensten (Gereformeerd Kerkboek, 570-572). Insgelijks passen in het kerkboek liederen die expliciet voor **huiselijk** gebruik bedoeld zijn.

Het is teleurstellend dat de **schrijvers** deze passage uit het **deputatenrapport** helemaal negeren. Ten **behoefte van** een objectieve handreiking had het niet misstaan wanneer **zij** de lezer er in ieder geval naar verwezen had. Ze presenteren de lezers nu alleen een eigen criterium als handreiking dat bovendien veel te mager onderbouwd is en niet gesteund wordt door het kerkelijk beleid.

Antwoord

Van **fundamenteel** belang voor hun redenatie is wat de schrijvers poneeren over de plaats en **functie** van het lied in de eredienst. Ze laten zich daarbij leiden door de Acta van de synode van Kampen (1975), waarin 'met instemming het rapport van de **toenmalige** Deputaten Orde voor de Eredienst overgenomen was' (13). De woorden 'met instemming' suggereren dat de Kamper synode de inhoud van **dat** rapport (en **dus** wat de schrijvers naar voren gaan brengen) voor haar rekening nam en **dus** **kerkelijk** geijkt heeft. Hier wordt de lezer op het verkeerde been gezet, want een opname **van** een **deputatenrapport** in een acta zegt niets over de mate waarin een synode het met de inhoud eens is. Bovendien **blijkt** uit de Acta dat de nieuwe orde

('Kampen 1975) alles behalve hartelijk werd ontvangen door d t synode.²

In het **deputatenrapport** stond een paragraaf over 'De plaatsing van de liederen'. Daarin werd verdedigd dat vrijwel alle liederen in de **kerkdienst** het karakter van antwoord op Gods spreken hebben. De scribenten nemen dit standpunt onverkort over. Evenals destijds het **deputaatschap** houden zij zeer sterk vast aan een opsplitsing van een kerkdienst in een 'Woord'-gedeelte en een 'antwoord'-gedeelte. Wel constateren de schrijvers dat deputaten Eredienst in 1995 kanttekeningen bij het Woord-antwoordschema geplaatst hebben. Maar vervolgens volstaan ze met de mededeling dat deze deputaten vochten tegen een karikatuur (14). Ze reageren verder niet **op** wat deputaten **beargumenteerd** betoogden.

Dat het niet om een karikatuur gaat, wordt in de **praktijk keer op keer** bewezen. Iedereen die op een **gemeentevergadering** wel eens **gepoeneerd** heeft dat een Lied in de eredienst lang niet altijd als 'antwoord' te karakteriseren is, kent de verbaasde (en geregeld: afwijzende) reacties. Het meest **recente** voorbeeld dat de **Woord-antwoordstructuur** wél rigoureus wordt opgevat, is het cahier zelf! Dat blijkt **wanneer** we verderop in het boekje de gevolgen van het Woord-antwoordschema tegenkomen voor de gezangen.

Zo concluderen de schrijvers in hoofdstuk 3 dat in een kerkdienst geen plaats is voor verhalende, oudtestamentische **bijbelliederen** (bijv. liederen **over** de schepping, uittocht uit Egypte, David en Goliath). Dat heeft te **maken** 'met de plaats van liederen in de eredienst als antwoord of lofzang' (49). Dergelijke liederen zouden in de **kerkdienst** hooguit bruikbaar zijn als instemmende reactie van de gemeente wanneer het betreffende schriftgedeelte gelezen is. Buiten de kerkdienst kunnen de liederen wel **gebruikt** worden.

Wie de schrijvers er vervolgens op

wijst dat de 'verhalende' psalmen (bijv. 78, 105 of **106**) dus ook niet in de eredienst zouden passen, wordt tegengesproken. Want de verhalende psalmen staan volgens de scribenten steeds 'in een bepaald kader, met als spits: **déze** God is onze God; **Hij** is trouw aan **zijn** verbond; laten wij **Hem** prijzen!' (68) Om deze reden zouden de verhalende psalmen wel geschikt **zijn** voor de eredienst maar **verhalende bijbelliederen** niet. Dat is vreemd. **Want** dat 'verbondskader' is immers altijd en overal **aanwezig**. Ook wanneer het niet expliciet verwoord wordt, **wanneer** we bijvoorbeeld alleen psalm 105 vers 8 van de dominee mogen zingen. Wanneer we verhalen uit de Bijbel lezen of zingen, doen we dat toch steeds omdat we daaruit de God van het verbond leren **kennen** en prijzen? En **dan** **maakt** het toch niet uit of het binnen of buiten de kerkdienst gebeurt? Ik vind het dan ook inconsequent te betogen dat het 'verbondskader' **alleen** altijd nadrukkelijk verwoord moet worden als de liederen liturgisch gebruikt worden. De schrijvers overtuigen **niet** dat verhalende bijbelliederen niet passen in een **gereformeerde** eredienst.

Dat geldt ook voor hun oppositie tegen het gebruik van liederen waaraan **vermanende gedeelten** uit de profeten of apostolische **brieven** ten grondslag **liggen**. Dergelijke liederen horen volgens de schrijvers ook niet in het kerkboek: ze zijn namelijk niet als **antwoordlied te gebruiken**, mals in de orde van Kampen bedoeld is (49).

Hier wreekt zich dat de auteurs klakkeloos de visie uit het **deputatenrapport** van 1975 **overnemen**. Niet uit dat **deputatenrapport**, maar uit de **Schrift** **blijkt** dat liederen wel **degelijk** een **vermanend** karakter **mogen** hebben. We kunnen hier denken aan diverse psalmen met een uitgesproken **vermanend** gedeelte, zoals **psalm 37, 49, 50 en 95**. **Deze** liederen **gebruiken** we zonder problemen in de eredienst.

Belangrijke schriftgegevens vinden we ook in Kolossenzen 3:17 en Efeze 5:19. **Algemeen** wordt onderschreven dat in deze teksten oproepen wordt **elkaar** 'terecht te wijzen' (te Ieren, te vermanen, op te bouwen in het geloof) door het zingen van liederen.³

Juist wie onderzoekt welke functies de Schrift aan **het** lied geeft, ontdekt de **grote** beperktheid en **eenzijdigheid** van het **Woord-antwoord-schema**. Ik vind dat de brochure ernstig tekortschiet door helemaal niet in te gaan op de kritische opmerkingen die bij **dit** schema meer dan eens breedvoerig op tafel zijn gelegd. Met alleen in het Rapport *Studiedeputaten Eredienst*, maar ook elders is vanuit **Schrift** en **historie** beargumenteerd dat het lied in de eredienst niet uitsluitend te typen is als 'antwoord op Gods woord'.⁴ In het cahier van **Vreugdenhil** wordt dat allemaal **simpelweg** genegeerd. Terwijl **men** dus zegt een bijdrage aan **een** discussie te willen leveren (23), wordt een discussie **juist** ontweken.

Op zoek naar...

Uit het eerste hoofdstuk blijkt dat de auteurs zeer grote waarde hechten aan het werk van synoden en deputaten die tot 1986 gehouden zijn. De lezers worden w nadrukkelijk naar verwezen. Het **werk** dat vanaf 1993 door synoden w deputaatschappen gedaan is, wordt daarentegen amper opgemerkt. Bijvoorbeeld wanneer het gaat over de tegenstelling die vaak gemaakt wordt tussen **schriftberijmingen** ('**Gods Woord**') en 'vrije liederen' (woorden van mensen). Het vorige deputaatschap heeft zich daarover uitgelaten. Ze stelden dat een goed **kerklied** per definitie nooit 'vrij' te noemen is, omdat elk goed **kerklied** doordrenkt is van de Schrift. Eik **kerklied** moet de Schriften openen. **Om** met een **bekende** zegswijze te spreken: **in** Gods huis **inderdaad** niets anders dan Gods Woord. En **daarom** is het niet **de** vraag of het 'vrije lied' als menselijke reactie op

Gods Woord een plaats in de liturgie **kan krijgen**. Maar het is de **vraag** of de **kerk** meerdere schriftgedeelten of noties uit de Schrift samen mag brengen in **één** liedtekst. Nu **kennen** de Gereformeerde Kerken 'vrije gebeden' als een volkomen legitieme mogelijkheid. Er zijn dan geen argumenten **om** in het verlengde daarvan gezongen 'vrije' gebeden geen volwaardige plaats te geven.⁵

Hetgeen vorige deputaten naar voren hebben gebracht, **krijgt** van de auteurs geen aandacht. **Zij** hanteren gewoon de indeling waarbij het 'vrije liederen' geen bijbeltekst verwoorden 'maar gedachten en gevoelens van christenen in reactie op **Gods** woord' (19). Zo houden ze een niet te verdedigbare categorie-indeling in stand.

Een ingrijpendere punt van kritiek is dat de auteurs zich **zo** nu en dan weinig aantrekken van wat door de **laatstgehouden** twee synoden is uitgesproken. Een markant voorbeeld uit het eerste hoofdstuk is het volgende.

De auteurs schrijven dat we **vooral** op zoek zijn naar liederen die openlijk getuigen van de Here Christus (19, 24). Vanuit dit criterium wordt verderop in de brochure geregeld vraagtekens bij **voorgestelde gezangen** geplaatst. Dhr. en mw. **Vreugdenhil** vragen zich bijvoorbeeld af of het **gemis** aan liederen voor speciale liturgische momenten (doop, **avondmaal**, bevestiging **ambtsdragers**, huwelijk) wel zo groot is. We lezen immers al een formulier waarin het volle licht valt op **deze** speciale **gebeurtenissen**. **Bovendien** is het even zinvol wanneer de gemeente **een** psalm of loflied op **Christus** zingt, aldus **de** auteurs. Ik vind het onjuist dat de **schrijvers** hun lezers dit als te **prefereren** uitgangspunt presenteren. De **kerken** hebben **immers** gezamenlijk in de Generale Synode van Ommen 1993 al uitspraken gedaan die een andere richting wijzen. Een **revisieverzoek** op dit punt lag in 1996 niet op de tafel van de synode, laat staan dat

de **noodzakelijkheid** van wijziging (vgl. KO art. 33) is aangetoond of gehonoreerd. Wie dus voorlichting geeft over de vraag naar welke gezangen de Gereformeerde **Kerken** zoeken, moet zich laten leiden **door** wat de synode in 1993 **vastlegde**. Helemaal in een **boekje** dat als 'handreiking voor het toetsen van gezangen' wordt gepresenteerd. Het cahier informeert de lezers niet **over** wat de kerken gezamenlijk vastgesteld hebben op de **synode**. **Een** reden temeer om hier de gronden te citeren die de **Ommen** synode **formuleerde** bij haar opdracht om de wenselijkheden mogelijkheid van **uitbreiding** van de **gezengebundel** te onderzoeken:

1. de **dienst van lofprijzing en aanbidding heeft in de gemeente een grote plaats** (zie o.a. Efeze 5:19, Kol. 3:16, Hebr. 13:14); **in het Oude en Nieuwe Testament staan lofzangen en belijdenisliederen** (of fragmenten ervan) **die ook in de nieuwtestamentische gemeente gezongen zouden kunnen worden**;
2. **van de schat aan geestelijke liederen met schriftuurlijke inhoud die in de loop van de kerkgeschiedenis is ontstaan of nog steeds ontstaat, zou in onze gezangenbundel meer gebruik gemaakt kunnen worden**;
3. **het ontbreekt in de gezangenbundel aan liederen die speciaal gemaakt zijn met het oog op het m e n van de gemeente, de doop, de openbare geloofsbelijdenis, het avondmaal, het huwelijk en de bevestiging in het ambt**.⁶

Uit deze gronden blijkt dat de **synode** dus niet heeft gesteld dat we bij uitbreiding alleen (of voornamelijk) moeten denken aan liederen **waarin** Christus openlijk wordt aangesproken'. Er is **ook** volop plaats voor **schriftuurlijke** Lieder en waarin dat niet gebeurt. Hier kunnen we bijvoorbeeld **denken** aan de **het** lied van Mozes en de lofzang van Hanna. Ook hebben de **kerken** (c.q. de synode) al gezamenlijk vastgesteld dat er behoefte is aan **liederen** bij speciale liturgische handelingen. Daar **moet** je dus niet meer op terug

komen, tenzij je (goede) redenen hebt. Die heb ik in het cahier van Woord & Wereld niet gevonden.

Besluit

Overzien we het hoofdstuk met uitgangspunten, dan kan geconcludeerd worden dat de auteurs voornamelijk opvattingen van deputaten en synoden uit met name de jaren '70 kritiekloos als normgevend naar voren schuiven. Helemaal in een cahier waarin beloofd werd de gezangen 'tegen het licht' (lees: Gods Woord) te houden, vind ik dat een fundamenteel mankement.

Verder blijkt dat resultaten van de bezinning op het kerklied die in de laatste tien jaar binnen de Gereformeerde Kerken heeft plaatsgevonden, niet aan bod komen. Zelfs argumenten uit Schrift en historie die het laatste decennium naar voren zijn gebracht, blijven onbesproken. Lezers worden geconfronteerd met uitgangspunten die naar het oordeel van de schrijvers moeten gelden bij

het e t s e n van liederen. Wat de synoden van Ommen (1993) en Berkel & Rodenrijs (1996) hierover bepaald hebben, blijft zelfs buiten beeld.

¹ Rapport Studiedeputaten Eredienst, Barneveld 1995; 141-142.

² Acta Kampen 1975, m. 448.

³ Zie o.a. G. Voigt, 'Vom Wesen der Kirchenmusik', in: *Der Kirchenmusiker*, 4. Heft, 3. Jahrgang (1952), 90; W. Kurzschnekel, *Die theologische Bestimmung der Musik*, Trier 1971, 94-100; C. Trimp, *De gemeente en haar liturgie*, Kampen 1983, 91; L. Floor, *Efeziërs. Eén Ik Christus*, Kampen 1995 (Commentaar op het Nieuwe Testament. Derde Serie, Afdeling Brieven van Paulus; dl 1), 183-185; Rapport Studiedeputaten Eredienst, 121-122.

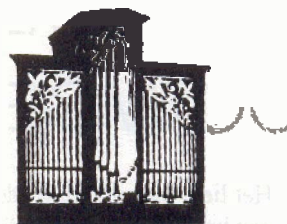
⁴ Rapport Studiedeputaten Eredienst, 1996, 66-70, 92, 125-127; Zie bijvoorbeeld ook: A. Veeffkind, 'Het W.A.S. is of was', *Eredienst*, 23e jaargang n. 6 (december 1996), 205-209.

⁵ Rapport Studiedeputaten Eredienst, 132.

⁶ Acta Generale Synode Ommen 1993, art. 46.

Dr. J. Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont in Zuidhorn.

HEWDRIKSEN & REITSMA KERKORGELS

- * Nieuwbouw
- * Restauratie
- * Onderhoud

Ampèrestraat 4, 8071 PH Nunspeet
Telefoon (0341) 25 24 84,
b.g.g. 25 10 02/25 12 12.

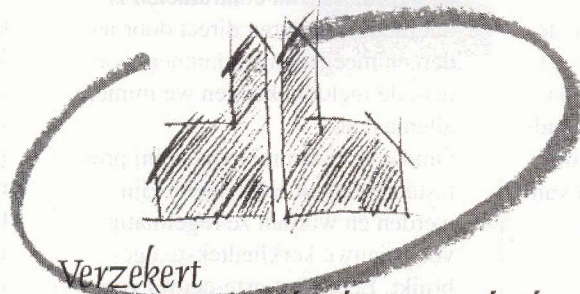
Bibliotheek Bralectah

gereformeerde bibliotheek voor
mensen met een leeshandicap

...Heeft
De Reformatie
ook in
gesproken vorm.

Telefoon 0521 - 515946

donatus

Verzekert

van Avondmaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.

Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.

Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 • Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

NU BIDDEN WIJ MET OOTMOED EN ONTZAG

Lied vandeweek

Het lied voor de komende week is een berijming van Efeziërs 3:14-21, geschreven door Jan Wit (1914-1980). Onder de titel 'Gebed' werd het voor het eerst gepubliceerd in Wits bundel *Ministeriale* (1966). Wie het lied ooit heeft gezongen (lezen is toch echt iets anders!), zal het niet gauw meer vergeten. Al **was** het alleen al om die briljante, visionaire **versregel** uit de tweede strofe: 'Dan zullen wij met alle **heiligen** saam in 't morgenlicht op hoge tinnen staan'. Of om de regels 2 en 3 uit de derde strofe: **God** 'die verder gaat dan al ons **bidden reikt/ en meer is dan ons diepste denken peilt**'.

Efeziërs 3 bevat een gebed **van** Paulus. De apostel bidt om de inwoning van de Messias in de **gemeente** aan wie de 'onnaspeurlijke rijkdom' (Ef. 3:8) **van** het evangelie is verkondigd. Hoe meer dat **gebeurt**, des te beter zal de gemeente Gods mateloze liefde leren kennen en Gods heil doorgronden.

Het gebed in Efeziërs 3 staat in de ik-vorm ('...buig ik mijn **knieën**..'). In de berijming van Jan Wit is dat gewijzigd in de wij-vorm ('Nu **bidden wij**..'). Het gaat in het lied om een gebed **van** de gemeente en van daar dat Wit de eerste persoon meervoud gebruikt.

Structuur

Het gebed is inzichtelijk opgebouwd: er is een aanhef (vs 14-15), waarna **het** eigenlijke **gebed** volgt (vs 16-19), dat **weer** uitmondt in een lofprijzing (vs 20-21). In zijn **lied** heeft Jan Wit de verzen 14-17 in strofe 1 berijmd, de verzen 18-19 in strofe 2. De lofprijzing (**doxologie**) uit de verzen 20 en 21 heeft de dichter in de slotstrofe ondergebracht.

Interessant is de structuur van Paulus' doxologie. Deze is namelijk sterk verwant aan de lofprijzingen zoals deze in de synagogen **gebruikt** werden. De doxologieën die daar klonken, waren opgebouwd uit de volgende drie onderdelen:

- 1) adres van de lofprijzing: Hem **nu** die **blijkens**... In het lied regel 1-3: **Hem nu die in ons werkt...diepste denken peilt**.
- 2) inhoud van de lofprijzing: Hem **zij** de heerlijkheid... In het lied regel 4: **zij heerlijkheid en glorie**.
- 3) draagwijdte **van** de lofprijzing: **tot in alle geslachten**... In het lied regel 5-8: **'in de gemeente die...en tot in eeuwigheid'**.

Melodie

Het is een beproefd recept: **liedteksten** schrijven op bestaande melodieën. Met een dure term wordt dat 'contrafactuur' genoemd. Eén van de voordelen van **contrafacten** is dat nieuwe liederen direct door **iedereen** meegezongen kunnen worden: **de melodie kennen we immers allemaal al**.

Omdat de psalmmelodieën bij protestanten **algemeen** bekend zijn, werden en worden ze regelmatig voor nieuwe **kerkliedteksten** gebruikt. Een twintigste-eeuws voorbeeld is het lied van deze week. Jan Wit schreef de **tekst** op de melodie van Psalm 56. Deze melodie werd in 1562 gepubliceerd bij de berijming van Théodore de Bèze: '*Misericorde a moy povvre afflige*'.

De melodie past uitstekend bij de (inhoud van) tekst: het is enerzijds een krachtige, blijde melodie, die zekerheid en vertrouwen uitstraalt. Anderzijds heeft zij ook een **duidelijk ootmoedig, ingekeerd karakter**. De aansluiting met de tekst zal **dui-**

delijk zijn: er wordt gebeden met een vaste, opgewekte overtuiging, maar **wel** met ontzag, vanuit een **geknielde** houding. Vandaar dat deze melodie prima past bij deze tekst. De uitgelatenheid van bijvoorbeeld de melodie van psalm 138 of 150 zou minder passend **zijn** geweest.

Hoewel het in de meeste gemeenten al wel goed gezongen zal **worden**, wijs ik er voor de zekerheid op dat na de regels 3 en 7 geen **rusten** genoteerd staan. Bij de regels 314 en 718 moet dus doorgezongen worden.

Gebruik

Jan Wit heeft aangegeven dat het lied gezongen kan worden in de tijd rond Pinksteren. Het is immers een bede om de eenheid door de **Heilige Geest**. **Daarnaast** kan het lied prima functioneren in kerkdiensten **waarin zaken** aan de orde komen die in Efeziërs 3 genoemd worden. We kunnen denken aan de bede om innerlijke versterking door Gods Geest waardoor Christus door het geloof in de harten steeds meer **woning** maakt. Of aan de **allesomvattende** liefde waarin de gelovigen geworteld **en** gegrondvest zijn, of aan het kennen van de liefde **van** Christus die alle kennis te boven gaat.

Men zinge het lied bij voorkeur niet als reactie op de lezing uit Efeziërs 3:14-21. Het is immers dubbelop wanneer een **bijbelgedeelte** eerst **gelézen** en daarna **gezongen** wordt. Wel is het een goede mogelijkheid om eerst Efeziërs 3:1-13 te lezen, en daarna de berijming **van** de verzen 14-21 te zingen. Zinvol functioneert het lied ook **wanneer het gezongen wordt na de**

lezing van bijvoorbeeld Hebreeën 11, het bekende hoofdstuk over de geloofsgetuigen. Op die manier voegt (de berijming van) Efeziërs 3 nieuwe elementen toe aan de lezing. Onder meer komt de verbondenheid van de gemeente met de geloofsgetuigen uit Hebreeën 11 prachtig tot uiting. Want alle heiligen samen zullen de hoogte en

diepte, lengte en breedte van Gods heil doormeten mogen (vgl. str. 2). Hem zij de heerlijkheid en glorie in de gemeente die Hij heeft verkoren, en in elk geslacht dat van zijn naam zal horen.

Dr. J. Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont in Zuidhorn.

Uit de kerken

Adreswijzigingen e.d.

Boerakker * *Scriba: J. Haisma, Hoofdweg 3, 9361 PA Boerakker, tel. 0954-549902.*

Amersfoort-Noord * *Scribaat: A.J. Barelds, Lieven de Keyerf 16, 3822 TE Amersfoort, tel. 033-4551251.*

Radiokerkdienst

Op D.V. 13 september a.s. (17.00 uur) zal de Stichting Zendtijd voor Kerken een radiokerkdienst uitzenden vanuit de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) te Emmeloord. Voor-ganger in deze dienst zal zijn ds. P.L. Voorberg.

Persbericht

TELEFONISCH SPREEKUR GLIAGG VOOR AMBTSDRAGERS

De Gereformeerde Landelijke Instelling voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (De Poort) biedt een telefonisch spreekuur aan, bedoeld als consultatiemogelijkheid voor ambtsdragers die in hun ambtelijk werk te maken hebben met psychische, psychiatrische en relatie- en gezinsproblematiek. Het spreekuur is uitdrukkelijk niet bedoeld om informatie te verschaffen over personen die bij de GLIAGG in behandeling zijn. Dit in verband met het recht op privacy van onze patiënten.

Het telefonisch spreekuur wordt gehouden op iedere maandag van 13.00 - 14.00 uur bij onze vestigingen in de regio.

De telefoonnummers van de vestigingen zijn:

Amersfoort: 033 - 4 55 94 09

Dordrecht: 078 - 6 31 50 40

Zwolle: 038 - 4 23 03 00

95 Nu bidden wij met ootmoed en ontzag

naar Efeziërs 3:14-21

wijze: psalm 56

Les pseumes mis en rime francoise, Genève 1562

2 Dan zullen wij met alle heiligen saam in 't morgenlicht op hoge tinnen staan en hoogte en diepte, lengte en breedte van Gods heil doormeten mogen. Dan kennen wij de liefde uit den hoge, al gaat zij verre het verstand te boven. Wij zullen tot de volle wasdom komen in Gods verheven naam.

3 Hem nu die in ons werkt en ons geleidt, die verder gaat dan al ons bidden reikt en meer is dan ons diepste denken peilt, zij heerlijkheid en glorie in de gemeente die Hij heeft verkoren, in elk geslacht dat van zijn naam zal horen, door Jezus Christus, nu gelijk tevoren en tot in eeuwigheid.

Jan Wit (1914-1980)

M meegelezen

Leven met de psalmen

Dr. A. Noordegraaf schreef in het *Centraal weekblad* van 31 juli over het verlangen naar een ervaringsgerichte omgang met de Bijbel. Wie de vraag stelt naar de omgang met God, komt altijd weer terecht bij de Psalmen, het gebedenboek van Israël:

Ik kom altijd weer onder de indruk van de wijde scala aan beleevingsmomenten die **we** in dit boek tegenkomen: vreugde en aanvechting, de klacht en de lofzang – soms in een en dezelfde psalm –, de vreugde om de schepping van God, de zegen van het gewone leven, de hunkering naar bevrijding en gerechtigheid. In deze 'binnenkamer van het Oude Testament' (Joh. de Groot) staan de vensters wijd open naar de wereld, getuige de psalmen die zingen van Gods koningschap over de hele aarde. De kern ziet wijd, om met Miskotte te spreken.

Ervaren waarheid

Noordegraaf vindt dit belangrijk voor wat we in onze tijd bij velen aantreffen:

ten diepste verlangen naar een ervaringsgerichte omgang met de bijbel naar vormen van prediking, liturgie, eredienst en spiritualiteit waar **men** iets aan beleeft. Of iets dogmatisch juist is, zal velen een zorg zijn. Het gaat er om: wat beleef ik er aan? Een preek die misschien exegetisch goed in elkaar zit, maar gespeend is van warmte en bezieling, landt niet. 'Het zal allemaal wel waar zijn, maar ik kom er niet in voor' hoor je dan mensen zeggen. **Want men verlangt naar waarheid die ervaren wordt.** Ik zou dat positief willen waarderen. Ik ben er diep van overtuigd

dat **we** in onze prediking en in andere vormen van gemeente-zijn op dat verlangen naar authentieke geloofsbeleving moeten inspelen. **Gelovig leven uit het evangelie brengt een schut aan ervaring met zich mee. Een theologie en een prediking die daar geen oog voor hebben** zijn bloedeloos en kil. Rechtzinnigheid die verstart tot een rationeel systeem richt geestelijk schade aan.

(...)

De bijbel getuigt immers van de omgang met God en laat zien wie God is voor mensen. Met name de Psalmen vormen een boek dat doordstraald is van de Godservaring. Wie geroepen is tot bijbeluitleg in een kerkdienst, de catechese, een bijbelkring of een gebedsgroep zal voor de taak staan die ervaringen te doen oplichten. Gods openbaring haakt in op de ervaring. En die ervaringsmomenten kleuren onze uitleg, zoals **& Psalmencommentaar** van Calvijn laat zien. De uitwisseling van die ervaringen is ook van betekenis voor het kerkelijk gesprek. Een gesprek dat blijft steken in theologische standpunten is doorgaans vruchteloos. **Maar** een open gesprek van hart tot hart waarin de vraag op tafel komt wat doet het evangelie me? Waar herken ik me zelf in de woorden van psalmisten en evangelisten, schept ruimte om elkaar te verstaan.

Openbaring

Maar loop je zo niet het risico te verzanden in een bodemloos subjectivisme, in een manier van omgang met de bijbel waarin onze ervaringen maatgevend zijn? Ook hier kan Calvijns lezing van de psalmen ons de weg wijzen. In de uitleg van de psalmen stelt Calvijn

voortdurend de vraag aan de orde wat het God-zijn van God voor mensen betekent. De Psalmen brengen ons bij het hart van de gelovigen, maar ze laten vooral het hart van God en zijn liefde voor mensen zien. Dat is een geloofswerkelijkheid die beaamd moet worden. Geloofszekerheid rust ten diepste op het Woord, waarin de Here zich bekend maakt. Zo blijft de volgorde van kracht: Gods openbaring wekt de ervaring van het geloof. En deze ervaring is vrucht van een leven bij en uit de beloften.

De belijdenis in het kerkelijk gesprek

In het Hervormde Confessioneel van 14 augustus vertelde **drs N. Stam**, dat leden van de Confessionele Vereniging in het bredere kerkelijke gesprek **maken**, **met het moeilijk uit te leggen blijkt, wat het confessionele eigenlijk betekent.** De brede kerk zit daar niet op te wachten!

In het kerkelijke gesprek als botsing van overtuigingen, waarin de waarheid voor het kerkelijk samenleven wordt gezocht en gevonden, bedoelt de confessionele inbreng zoutend zout te zijn, waardevol. Zelfs hopen confessionelen dat hun bijdrage tot zegen voor de Kerk is. Anders gezegd, volgens hen is de Kerk gebaat bij deze inbreng. Primair lijkt de confessionele bijdrage deze, dat onbekrompen en vrijmoedig ruimte wordt gevraagd voor het gezag van de katholieke en de Nederlandse belijdenisgeschriften, confessies als ijkpunt voor prediking, toerusting en arbeid van de Kerk. Als adequate samenvattingen en gezagvolle interpretaties van de Heilige Schrift erkennen wij deze

geschriften als uiterst waardevol voor de Kerk, haar ten voordeel. In het gesprek ervaart men echter, *dut de kerk kennelijk niet op deze confessionaliteit zit te wachten. Als men* al door het misverstand heen komt, dat confessioneel geenszins gelijk staat aan conventioneel (vasthouden aan de goede oude tijd), behouden gesprekspartners nog een zekere reserve, die wellicht wordt ingegeven door de mogelijk niet onterechte vrees voor letterknechterij, oubolligheid, grijze-pakken-christendom. Men meent: de belijdenisgeschriften hebben **hun** betekenis gehad in voorgaande tijden, maar in het heden moesten wij niet zo hangen aan vergane glorie, doch – in de veranderende tijd – maar zien **waar** we met het geloof uitkomen.

Het kerkelijke gesprek en de kerkelijke praktijk trekken inderdaad een **zware** wissel op wie vasthoudt aan geschriften, waarin een universele basis wordt geclaimd **voor** het kerkelijke leven. Een oorzaak is, dat *de kerkelijke invloed van theologen is teruggedrongen ten faveure van gewone gemeenteleden. Gemeenteleden staan* anders in het leven en interesseren zich minder voor theologische, dogmatische vragen. **Zij** bekommeren zich niet zo om 'theorie', maar eisen dat hun *praxis-georiënteerde* ideeën een legitieme plaats **krijgen in** de kerkelijke praktijk, ongeacht of de theologie en de ambtsdragers traditioneel over zulke ideeën anders dachten.

In de tweede plaats moet men wel ervaren, dat voorstellingen, overtuigingen en instellingen waarvan **men** naïef meende dat zij essentieel waren voor confessionaliteit, door de oecumenische gedachteswerving gerelativeerd worden. Bet blijkt dan dat deze fenomenen vooral **een** 'kleine' traditie **vormden**, waar naast andere tradities even legitiem zijn. **Zulke** ontdekkingen **bewerken** een mentaliteitsverandering in de richting van plu-

riformiteit. En *in een pluriforme geloofsbeleving kan het confessionele wel zijn plaats hebben, maar wordt gereduceerd tot cultuur-uitring-onder-andere*, waarvan men niet meer accepteert de pretentie dat zij meer dan andere 'culturen' **van** fundamenteel belang is voor de Kerk.

Een derde factor in de afnemende confessionele belangstelling vormt *de invloed van evangelische en charismatische bewegingen in* de Kerk. Zij leggen nadruk op het spontane, bewuste, levende, actuele en individuele karakter van het geloof, en hebben **reserves tegen vastlegging** ervan. *Zij achten de belijdenisgeschriften minder relevant. Van* veel meer belang is voor hen de **persoonlijke** relatie met Jezus, het ontwikkelen van geestesgaven, een zorgvuldig gekoesterd **gebedsleven**, een eigentijdse missionaire vorm van geloven.

En tenslotte: wij leven in een post-moderne wereld. De tijd van de 'grote verhalen', de alles omvattende denksystemen is voorbij, zegt de tijdgeest. Zo'n algemeen gevoelen gaat noch de Kerk, noch confessionele mensen voorbij. Tot achterhaalde (filosofische) systemen worden ook de **belijdenisgeschriften** gerekend. Ieder **mens heeft zijn of haar eigen verhaal, eigen geloofsbeleving, eigen inbreng, eigen waarde**. En deze 'kleine verhalen' zijn in het huidige levensbesef veel meer waard dan systemen, lees o.a.: belijdenisgeschriften.

Begeleide confrontatie

In het **julinummer** van Kompas, *richtingwyser vir die Gereformeerde lewe*, dat verskijnt **in** de kring van de *Vrije Gereformeerde Kerke in Zuid-Afrika*, lazen **we** een artikel **van** prof. *Nelson Kloosterman met Praktiese riglyne vir pelgrims*. Hoe **kunnen** christenen van het leven genieten en toch pelgrims blijven die op reis zijn naar een ander vaderland? Kloosterman denkt, dat we de jeugd kunnen bewapenen door begeleide confrontatie:

Bewapen ons jeug deur begeleide konfrontasie

'n Derde riglyn is dat ons die jeug kan bewapen deur middel van begeleide **konfrontasie** met die moderne samelewing en sy produkte. Met begeleide **konfrontasie word dikwels** bedoel dat **Christelike onderwysers op 'n Christelike skool hul studente laat kennis maak** met tekste of produkte uit die **sekulere** wereld en dat hulle dan die studente help om hierdie tekste of produkte krities vanuit hul eie Bybelsgevormde lewensuitkyk te **beoordeel**. *Studente moet gekonfronteer word met stukkies sekulere lewe en Rulle moet geleer word om dit te evalueer in terme van Bybelse prinsipes en Christelike lewensuitkyk. So moet die antitese sigbaar gemaak word en moet die oorwinnende en bevrydende krag van die evangelie ten opsigte van die moderne kultuur gedemonstreer word* Hierdie **soort** begeleide konfrontasie **kan** in ons dae 'n seën wees.

Asperien

Dit moet **egter** dieper gaan as 'n veroordeling van **kulturele verskynsels** op die gebied van die sewende en die derde gebod. **Daar** is baie meer vorms van godslastering en profaniteit as die berugte drie- of vier-letterwoorde. Daar is allerhande **soorte ontrou** wat net so sleg is as seksuele **promiskuiteit**. **Boeke** en films wat 'n **nie-Christelike boodskap oordra**, is soos **aspirien**. Dié pille is goed vir sommige dinge. So het sommige **nie-Christelike boeke** die nuttige funksie dat hulle 'n trefende beeld skets van **die moderne lewe**. Tog kan **aspirienpille** wat goed is vir sommige dinge, ook **dodelik** wees as die **instruksies vir regte gebruik nie** gelees word nie. Daarom moet konfrontasie met die moderne sarnelwing in 'n goed gedoseerde vorm **plaasvind**.

Doelstelling

Begeleide **konfrontasie moet altyd twee doelstellings hê**: In die eerste plek moet die jeug deur begeleide konfrontasie **gehelp** word om die

boodskappe wat deur die moderne samelewing uitgestuur word, te kan identifiseer. Op 'n treffende wyse vertel die onderwyser van Spreuke 7:1-23 aan sy leerling wat in die wereld plaasvind: 'Ek het onder die jongmense 'n verstandelose jongman opgemerk, wat op die straat verbygaan naby haar hoek en in die rigting van haar huis stap...' Dit is begeleide konfrontasie. Die jeug het hierdie tipe voorligting dringend nodig, want ons verloor ons jong lidmate by die honderde omdat hulle oningelig, onervare en onvoorbereid is.

'n Tweede doel van begeleide konfrontasie is dat die jeug met die antwoord en die krag van die evangelie toegerus word. Die moderne samelewing skree: 'Self!'. Die evangelie antwoord: 'Diens'. Die moderne kultuur sing: 'Nou!'. Die evangelie sê: 'Later'. Die moderne kultuur fluister: 'Geniet dit!'. Die evangelie sê: 'Wees gehoorsaam.'

Beide funksies van begeleide konfrontasie is essensieel en selfs korrelerend (die een kan nie sonder die ander bestaan nie).

As 'n mens nie die boodskappe van die moderne samelewing verduidelik nie, is die evangelie van Jesus Christus vir die daaglikse lewe irrelevant. Die ander kant van die saak is: As ons die jeug nie met die antwoorde en die krag van God se Woord toerus nie, is die evangelie vir die daaglikse lewe kragteloos.

Geen akkommodasie nie!

Miskien is ons huiwerig om hierdie benadering te aanvaar omdat ons dikwels gesien het dat religieuse, kulturele konfrontasie tot kulturele akkommodasie verwater het. Wat begin het as antitetiese konfrontasie met die moderne kultuur, het so dikwels reeds verander in 'n volskaalse kapitulasie. Onder Christene is 'pluralisme' deesdae die wagwoord. Toegang tot die publieke terrein is die prys wat nagejaag word. Die respek van die intel-

lektuele elite word gesien as die pad na 'invloed'.

Ons kan egter die verleidelende krag van die media en vermaaklikheids-vorme weerstaan en selfs ontwapen as ons die media en die moderne kultuur kan 'ontmitologiseer'. Ons moet nie ons kritiek tot die bekende punte soos seks, geweld en profaniteit beperk nie. Ons moet die geeste van die moderne samelewing ontmasker. Ons moet by die lewensuitkyk uitkom wat die uitgangspunt is van baie verskynsels in die moderne samelewing. Baie gelowiges is nie in staat om die boodskappe van die moderne kultuur te analiseer en vanuit 'n Christelike apologetiese raamwerk te evalueer nie. Ons moet ons beywer om daardie raamwerk vir ons lidmate te gee! Predikante, ouers en onderwysers moet ophou om te klaar die kompetisie wat ons van die moderne kultuur kry. Laat ons die koppe en harte van ons jeug met 'n visie vir 'n Christelike lewe in die moderne samelewing vul. So 'n Christelike lewe is antiteties, maar ook 'n vreugde. Ons lewe in die televisie-tydperk en dit het implikasies vir pelgrim-Christene. Kom ons spreek in die kerk en in die klaskamer daardie implikasies aan.

OVERWEGING

heeft u wel eens
overwogen om een
advertentie in
De Reformatie
te plaatsen?

Bel 0113 - 21 55 91

Periodieken.....

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

NBG-Plus

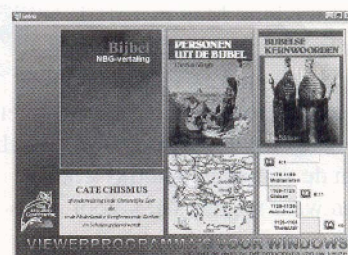
De NBG-Plus wordt inmiddels door veel gezinnen met plezier gebruikt. Wij kunnen u de NBG-Plus, die uitgebreider is dan de concordantie, van harte aanbevelen.

De Heidelbergse Catechismus

De wagen en antwoorden met de honderden bijbeltekstverwijzingen maken het gebruik eenvoudig.

Bijbelse kernwoorden

Een digitaal woordenboek waarin belangrijke bijbelse kernwoorden zijn opgenomen.

Persoon uit de Bijbel

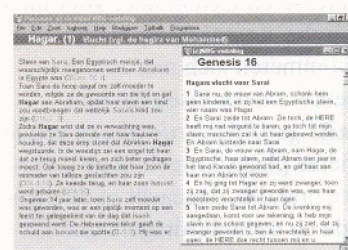
Een programma met meer dan 400 belangrijke persoonsnamen.

De zendingsreizen van Paulus

Een programma met een fraaie kaart met bijbelse plaatsen die bij aanklikken de betreffende reizen van Paulus weergeven.

De Tijdbalk

Door zijn eenvoud handig, is het eenvoudige gebruik van de tijdbalk. Er zijn er drie: De Richteren, de koningen van Juda ende koningen van Israël.

De NBG-vertaling op deze CD-Rom geeft binnen enkele seconden de gevraagde teksten ter beschikking, zonder ingewikkelde handelingen. Hst kopiëren van teksten naar een ander programma gaat zeer gemakkelijk. Eenvoudig kunt u uw eigen notities bewaren, bewerken en printen. Een programma dat u zonder poespas in staat stelt om bijbelteksten op een eenvoudige manier en efficiënte wijze te bestuderen.

Prijs £ 150,-

Uitgeverij

Oosterbaan & Le Cointre

Postbus 25,4460 AA Goes

Telefoon 0113-215591

